

Fazıl ÖZDAMAR

Doç. Dr., Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir, Türkiye
(fazilozdamar@hotmail.com fazil.ozdamar@ege.edu.tr)
<https://orcid.org/0000-0002-1729-0265>

Âşık Maksut Feryadi'nin Nasihat Konulu Şiirlerinde Değerler Eğitimi^{1*}

Öz: Âşık Maksut Feryadi, Türkiye sahası âşıklık geleneği içinde birçok usta malı şiir, hava ve hikâyeyi icra edebilme/anlatabilme becerisi; irticalen şiir yaratabilmesi; bu şiirleri sazıyla icra edebilmesi ve âşıklık geleneğine yeni icra mekânları yaratmadaki becerisi gibi özellikleri göz önüne alındığında onun günümüzdeki diğer âşıklara göre daha üretken ve popüler bir âşık olduğu kabul edilebilir. Kars'ta dünyaya gelen ve bu şehrin âşık muhitinin özelliklerini taşıyan M. Feryadi'nin kendi tasnif ettiği bir hikâyesi ve yarattığı birçok şiiri vardır ancak onun en önemli özelliği, âşıklık geleneğinin kahvehaneler ve toylar gibi geleneksel mekânlarının yanına yeni icra ortamları eklemiş olmasıdır. Genç yaşlardan itibaren dinleyicilerine ulaşmak için birçok kaset-CD kaydı yapan M. Feryadi, sonraki süreçte radyo-TV programlarıyla icraya devam etmiş ve son olarak sosyal medya platformlarıyla bunu sürdürmüştür. Bu özellikleri sayesinde günümüzde Türkiye'de en çok bilinen âşıklardan olan M. Feryadi, Türkiye dışında dünyanın birçok ülkesinde de âşık programları yapmış ve bu sayede Türkiye sahası âşıklık geleneğini dünyanın farklı bölgelerinde tanıtmaya şansı yakalamıştır. İncelemede günümüzde Türkiye'de âşıklık geleneğinin “Yaşayan İnsan Hazine”nden biri olan Maksut Feryadi'nin 226 şiirindeki değerler eğitimi ele alınmıştır. İçerik analizi yöntemiyle tasnif edilen bu şiirlerde geçen değerler; “dinî ve tasavvufî nasihatler”, “genel ahlak ile ilgili nasihatler”, “bireysel ve toplumsal hayat konulu nasihatler” ve “doğa ve doğal hayat ile ilgili nasihatler” adıyla dört başlık altında incelenmiştir. İnceleme neticesinde M. Feryadi'nin bazen dinî kaideleri, bazen bireysel ve toplumsal hakları, bazen de önemli gördüğü kişilere

¹Bu çalışma Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje Numarası: 29608.

*Geliş Tarihi: 3 Haziran 2024 – Kabul Tarihi: 13 Haziran 2024

Date of Arrival: 3 June 2024 – Date of Acceptance: 13 June 2024

Келген күні: 3 маусым 2024 ж. – Қабылданған күні: 13 маусым 2024 ж.

Поступило в редакцию: 3 июня 2024 г. – Принято в номер: 13 июня 2024 г.

DOI: 10.59358/ayt.1494843

yaptığı telmihlerle onların tutum ve davranışlarını örneklem olarak sunarak bu değerleri şiirlerinde başarılı şekilde işlediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Âşık Maksut Feryadi, nasihat, değerler eğitimi, âşık şiiri, yaşayan insan hazinesi

Fazıl ÖZDAMAR

Doç. Dr., Ege University, Institute of Turkish World Studies, İzmir, Turkey
(fazilozdamar@hotmail.com fazil.ozdamar@ege.edu.tr)
<https://orcid.org/0000-0002-1729-0265>

The Values Education in the Advice-themed Poems of Ashik Maksut Feryadi

Abstract. Ashik Maksut Feryadi, within the Turkish ashik tradition, is considered a more productive and popular ashik compared to others today due to his ability to perform/narrate many master poems, airs, and stories, his skill in creating poetry extemporaneously, performing these poems with his saz, and his talent in creating new performance venues for the ashik tradition. Born in Kars and reflecting the characteristics of this city's ashik environment, M. Feryadi has his own classified story and many created poems. However, his most notable feature is that he has added new performance environments alongside the traditional venues of the ashik tradition such as coffeehouses and toy gatherings. From a young age, M. Feryadi made numerous cassette-CD recordings to reach his audience, continued his performances through radio-TV programs in the following years, and has recently sustained this through social media platforms. Thanks to these characteristics, M. Feryadi is one of the most well-known ashiks in Turkey today, and he has conducted ashik programs in many countries outside Turkey, thereby promoting the Turkish ashik tradition in different parts of the world. This study examines values education in the 226 poems of Maksut Feryadi, one of the "Living Human Treasures" of the ashik tradition in Turkey today. The values in these poems, classified using content analysis method, are examined under four headings: "religious and mystical advice", "advice on general morality", "advice on individual and social life", and "advice on nature and natural life". The study found that M. Feryadi successfully integrated these values into his poems by sometimes referring to religious rules, sometimes highlighting individual and social rights, and sometimes using allusions to important figures to present their attitudes and behaviors as examples.

Keywords: Ashik Maksut Feryadi, advice, values education, ashik poetry, living human treasure

Giriş

Türk tarihi, dili, geleneği, töresi veya bütüncül olarak Türk kültürünün günümüze kadar ulaşmasında yazılı metinler kadar sözlü kültür ürünleri de etkili olmuştur. Halkın muhayyilesindeki birikimin nesilden nesile taşınmasını sağlayan sözlü kültür ürünlerinin aktarımında en önemli görev ise ozan ve âşık olarak adlandırılan sanatçılar tarafından gerçekleştirilmiş veya hâlâ gerçekleştirilmektedir.

Türk boylarının tarihî dönemlerinde “şaman, oyun, kam, baksı-bakşı, jırav/cırav, âşık ve ozan” gibi adlar alan ve sihırbazlık, rakkaslık, müzisyenlik, doktorluk/hekimlik gibi birçok özelliğe sahip bu kişilerin toplumda önemli bir yeri vardır. Ancak Türk toplulukları arasında zamanla dönüşen iş bölümünün doğal bir sonucu olarak bu görevler, çeşitli meslek gruplarına ayrılmış ve farklı kişiler tarafından yapılmaya başlanmıştır (Köprülü, 2004, s. 72). Günümüzdeki mevcut âşıklık geleneğinin şekillenmeye başladığı iddia edilen 15.-16. yüzyıldan günümüze kadar âşıkların temel görevleri, çeşitli toy, eğlence ve şenliklerde destan, hikâye vd. sözlü edebî ürünleri anlatmak ve sazları ile şiir/türkü icra etmek olmuştur (Albayrak, 1991, s. 547-548). Bu türkülerin ve onların icra edildiği saz havalarının bir kısmı “usta malı” olarak adlandırılan kendilerinden önceki âşıklara aitken bir kısmı ise bireysel yaratmalardır. Âşıkların yaşadıkları toplumun duygu ve düşüncelerine tercüman olarak yarattıkları şiirleri ve bunların saz ile icraları bağlamında ele alındığında âşıkların hem şair hem de müzisyen olarak karşımıza çıktıkları görülmektedir.

Âşıkların hemen hemen her konuda şiir yarattıkları bilinmektedir. Aşk, sevgi, saygı, dostluk, aile bağları, dünya ve yaşanılan ülkenin güncel konuları, toplumu derinden etkileyen siyasi ve toplumsal olaylar, toplumsal ve dinî hareketler, doğal afetler gibi pek çok konu, âşık şiirinde kendine yer edinmiştir. Bu şiirler arasında nasihat/öğüt vermek, çeşitli bilgileri öğretmek, geçmişte elde edilmiş tecrübelerden ve onlardan çıkarılabilecek dersleri dinleyicilerine nakletmeyi amaçlayanlar da vardır (Boratav, 1969, s. 29). Bu inceleme de günümüz Türkiye âşıklık geleneğinin önemli temsilcilerinden biri olan ve UNESCO tarafından Yaşayan İnsan Hazinesi seçilen Âşık Maksut Feryadi'nin nasihat veya öğütleme konulu şiirleri değerler eğitimi açısından ele alınmıştır. İncelemede ilk olarak Âşık Maksut Feryadi'nin hayatı ve günümüz âşıklık geleneğindeki yeri ve öneminden bahsedilmiş, sonrasında incelemenin terminolojisi hakkında bilgi verilmiş, son olarak da M. Feryadi'nin nasihat konulu şiirleri değerler eğitimi açısından tasnif edilerek incelenmiştir.

1. Âşık Maksut Feryadi'nin Hayatı ve Âşıklık Geleneği İçindeki Yeri

04.05.1961'de Kars'ın Arpaçay ilçesine bağlı Taşdere (Sosgert) köyünde dünyaya gelen Maksut Koca'nın annesinin adı Zeynep, babasınınki İskender'dir. Çiftçi bir ailenin yedi çocuğundan (iki kız, beş erkek) üçüncüsüdür (Halıcı, 1992, s. 304; Çelik ve Özsoy, 2001, s. 107; Koca, 2007, s. 5; Taşlıova, 2008, s. 107; Bolçay, 2012, s. 16; KK1; URL1).

İlkokulu kendi köyünde tamamlayan Maksut Koca'nın âşıklık geleneğine ilgisinde, hem babasının bu geleneğe ilgisi hem yaşadığı çevrede bu geleneğin önemli temsilcilerin varlığı hem de bireysel zevkleri etkili olmuştur (KK1; URL1). Bu kısımda Kars âşıklık geleneğinin önemli temsilcilerinden olan ve M. Koca'nın bu geleneğe ilgisinde önemli yer tutan Âşık Mehmet Hicrani ve Âşık Ali Rıza Ezgi'nin de Koca'nın akrabaları olduğunu hatırlatmak gerekmektedir (KK1).

İlkokul eğitimi sırasında İstanbul'da çalışan ağabeyinin gönderdiği cura türü bir saz ile kendi kendine saz çalmayı öğrenen Maksut Koca, ilkokulu tamamladıktan sonra babasının yaşlılığı sebebiyle çalışamaması, maddi imkânsızlıklar ve köyün ilçeye uzak olması gibi nedenlerle eğitimine devam edemez (Halıcı, 1992, s. 304; Çelik ve Özsoy, 2001, s. 107; Koca, 2007, s. 5; KK1; URL2). Okulu tamamladıktan sonra ağabeyinin ve bazı aile üyelerinin İstanbul'da yaşaması sebebiyle İstanbul'a gider ve hayalindeki sazı almak için bir süre orada çalışır. Sazı aldıktan sonra köyüne tekrar dönen Maksut Koca, bir süre hem kendi köyünde hem de civar köylerdeki düğünlerde saz çalıp türkü söylemeye başlar (Halıcı, 1992, s. 304; Çelik ve Özsoy, 2001, s. 107; Koca, 2007, s. 5; Yılmaz, 2011, s. XXVI; KK1; URL2).

Bu yıllarda saz çalmadaki yeteneği ve türkü icrasında gösterdiği farklılıkla kendi yöresinde büyük bir ilgi toplayan Maksut Koca; artık köy düğünlerine katılıyor, âşıklar meclislerinde bulunuyor ve sanatını icra ediyordur. Herkes gibi Kars'ın usta âşığı Âşık Mehmet Hicrani de M. Koca'yı bilmektedir (KK1; URL1). Ancak bu yıllardaki icra tecrübesi, ona âşık meclisini yönetmenin zorluğunu ve âşıklık yapabilmek için bazı eksikliklerinin olduğunu fark ettirmiştir. Bu da onda usta bir âşığın yanında eğitim alma düşüncesini doğurur (KK1).

O yıllarda ekonomik sebepler yüzünden yeniden İstanbul'a gitmek zorunda kalan ve burada çalışmaya başlayan Maksut Koca, bir süre sonra âşıklık eğitimi almaya karar verir ve bu eğitimi almak için Kars'ta yaşayan Âşık Mehmet Hicrani'ye mektup yazarak onun çırağı olmak istediğini dile getirir. Cevabi mektubunda kendisini Kars'a davet eden M. Hicrani, daha öncesinde tanıdığı M. Koca'nın feryat edercesine türkü söylemesinden dolayı ona "Feryadi" mahlasını verir. Âşıklık eğitimi almak için İstanbul'dan

Kars'a dönen Maksut Koca'nın hayali yarıda kalır. Çünkü o daha Kars'a gitmeden M. Hicrani vefat etmiştir. Maksut Koca da çocukluğundan beri babasından aldığı eğitimi kendi kendine geliştirir. Başta yaşadığı muhit âşıklarından olmak üzere gelenekteki âşıkların bulabildiği eserlerini dinleyerek âşıklık eğitimini tamamlar (KK1; URL1; URL2).

“Manevi ustam” dediği Âşık Mehmet Hicrani'nin 1976 yılında verdiği “Feryadi” mahlasıyla kendisine yeni bir sayfa açan Maksut Koca, artık bu mahlasla da şiirler yazmaya başlayacak ve âşıklığa bu isimle devam edecektir (Halıcı, 1992, s. 304; Çelik ve Özsoy, 2001, s. 107; Koca, 2007, s. 5; KK1). Şiirlerinin çoğunda “Maksut ve Feryadi”, bir kısmında da “Maksut Feryadi, Maksudi” mahlaslarını kullanan M. Feryadi, kitabında yayımladığı çok az sayıda şiirinde ise mahlas kullanmamıştır (Koca, 2007).

Âşık Maksut Feryadi'nin hem yaşadığı yörede kısa sürede tanınması hem de Âşık Mehmet Hicrani tarafından taltif edilerek ona mahlas verilmesi, ününü daha da artırır. Bu tanınırlık sonrasında köyleri aşar ve şehir merkezine kadar ulaşarak Kars'ta kasetçilik yapan Ömer Yeşilbağ'a ulaşır. Ö. Yeşilbağ'ın referansı ile İstanbul'a giden M. Feryadi, burada “Harika Plâk ve Kasetçilik Şirketi” ile bir sözleşme yapar. İlki 1977'de olmak üzere 1980'e kadar beş kaset doldurarak piyasaya sürer ve böylece adını tüm ülkeye duyurur (Halıcı, 1992: s. 304; Çelik ve Özsoy, 2001: s. 107; Koca 2007: s. 5; Bolçay 2012: s. 61; s. KK1).

Âşık Maksut Feryadi, Türkiye sahası günümüz âşıkları içinde çok yönlü âşıklardan belki de en önemlisidir. Katıldığı Âşıklar Bayramı ile çeşitli festival ve programlarda yapılan yarışmalarda aldığı birçok ödül vardır. Hem geçmişte hem de günümüzde çeşitli radyo ve TV programlarına katılan M. Feryadi'nin ustalığı, onun ününü Türkiye dışına da taşımıştır. Harvard Üniversitesi ve New England Konservatuvarı tarafından yapılan bir araştırma sonunda 30 şiiri, aranan özellikte bulunarak “eserleriyle barışa ve insan sağlığına katkılarında dolayı” M. Feryadi'ye “üstün başarı ödülü” verilmiş ve bu şiirler İngilizceye çevrilerek yayımlanmıştır. M. Feryadi'nin bu özelliği ve aldığı ödül sonucu, Dr. Robert Laberee ve Prof. Fatma Tomek tarafından 2002 yılında Amerika'ya davet edilmiş ve burada 8 ayrı üniversitede konserler vermiştir. 22 gün boyunca New England Konservatuvarı'nda kendi dalında misafir öğretim elemanı olarak ders veren M. Feryadi, Türk âşıklık geleneğini burada temsil etme şansı bulmuştur (Koca, 2007, s. 6).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenen Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcılarının tespitinde “Halk Ozanı/Âşık” kategorisinde YB1988.0179 Arşiv Numarası ile kayda alınan (URL3) Âşık Maksut

Feryadi'nin aldığı bir diğer önemli ödül de 2010'da "Yaşayan İnsan Hazinesi" olarak seçilmesidir. UNESCO Programı kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından 2008 yılında aday olarak gösterilen M. Feryadi, 2.0044 kayıt numarası ile Âşıklık Geleneği'nin "Yaşayan İnsan Hazinesi" seçilmiştir (URL4).

1986'da kurulan Türkiye Musiki Eseri Sahipleri Meslek Birliği (MESAM) üyesi olan Âşık Maksut Feryadi'nin besteci ve söz yazarı olarak 161 eseri MESAM'da kaydedilmiştir (URL5). Ancak buraya kaydedilmeyen birçok şiiri daha vardır. Yapılan proje kapsamında M. Feryadi'nin tespit edilen şiir sayısı 226'dır. Bu şiirlere atışmalar dâhil edilmemiştir. Âşıklık geleneğinde ve âşık şiirinde önemli bir yere sahip olan atışma türündeki eserler, bilindiği üzere irticalen yaratılan şiirlerdir. Âşık M. Feryadi'nin bu bağlamda 24 atışmada çeşitli konularda şiirler yarattığı tespit edilmiştir.

Türkiye sahası âşıkları arasında önemli şiir yaratıcısı ve icracısı olan Âşık Maksut Feryadi'nin bir diğer özelliği ise önemli hikâye anlatıcılarından biri olmasıdır. Babası İskender Koca'dan öğrendiği "Latif Şah", "Salman Bey", "Sevdakâr", "Kerem ile Aslı", "Leyla ile Mecnun", "Âşık Garip ile Şahsenem", "Han Çoban ile Sara", "Hasan ile Dilber", "Koroğlu'nun Bolu Seferi", "Sürmeli Bey ile Senem Sultan" adlı usta malı hikâyeleri dışında M. Feryadi'nin kendi tasnif ettiği "Akıllı Mehmet ile Gülfidan Hanım" adlı bir halk hikâyesi de vardır (Bolçay, 2012, s. 367; KK1).

Âşık Maksut Feryadi'nin günümüze kadar çıkardığı birçok albüm vardır. Kendi ifadesine göre 1977-1980 yılları arasında çıkardığı beş albümde diğer âşıkların veya Kars âşık muhitinde söylenen "usta malı" eserleri seslendirmiştir (KK1). Ancak bu albümlerin içeriğine dair veriye ulaşılamamıştır. Sonraki albümlerde ise bir kısmı yine usta malı, çoğunluğu ise söz ve/ya müziği kendisine ait 31 albümü vardır. M. Feryadi'nin ilk albümlerindeki eserler, sadece ses kaydı biçiminde kasetlere kaydedilmişken sonraki eserlerin bir kısmı yine ses formatıyla; diğerleri ise gelişen teknolojiyle birlikte video formatıyla dinleyici ve izleyiciye ulaştırılmıştır. Son olarak tekli (single), uzunçalar (EP) ve canlı performanslarını da piyasaya süren M. Feryadi, son yıllardaki albümlerini ilk olarak Youtube'de, sonrasında ise diğer ses-video yayın ortamları ile sosyal medya platformlarında yayımlamaktadır.

Âşık Maksut Feryadi'nin şiirlerinin yayımlandığı bir de şiir kitabı vardır. 132 şiirinin yayımladığı "Sular Yandı" adlı şiir kitabı, Mayıs 2007'de Yalın Ses Yayınları tarafından İstanbul'da yayımlanmıştır (Koca, 2007).

Genel olarak değerlendirmek gerekirse Türkiye sahası âşıklık geleneği içinde çok sayıda usta malı hikâye anlatabilmesi, yine birçok usta malı âşık

şii ve âşık havalarını icra edebilmesi, ayrıca kendi tasnif ettiği hikâyesinin varlığı ile önemli sayıda yarattığı şiirleri sazıyla icra edebilmesi ve en önemlisi her geçen gün kendisini geliştirme gayreti içinde olması gibi özellikleri göz önüne alındığında Âşık Maksut Feryadi'nin günümüzdeki diğer âşıklara göre daha üretken ve popüler bir âşık olduğu kabul edilebilir. Bu popülerlik de hem Türkiye'de hem de diğer ülkelerde aldığı ödüllerle perçinlenmiştir.

Yine hem âşıklık geleneğinin geleneksel ortamları olan âşık kahvehaneleri ve düğünlerde hem festival, şenlikler ile radyo ve TV programlarında hem de son çeyrekte beri Türkiye'de yaygın olan müzik platformlarında sanatını icra edebilme başarısı gösteren Âşık Maksut Feryadi'nin bu özellikleri, onun dönemin şartlarına uyum sağlayıp gelişen teknolojiyi takip edebilen veya değişim ve gelişime açık olan âşıklardan biri olduğunu göstermektedir. Âşığın bu özellikleri günümüzde sosyal medya platformlarında etkin bir biçimde sanatını icra etmesinde de görülmektedir ki bu sayede M. Feryadi, hem Türkiye'de hem de Azerbaycan ve İran başta olmak üzere diğer ülkelerde büyük bir dinleyici ve izleyici kitlesine ulaşmıştır.

Âşık Maksut Feryadi'nin hayatı ve günümüz âşıklık geleneği hakkındaki bu kısa bilgi ve değerlendirmenin ardından incelemenin ana konusu olan nasihat ve değerler eğitimi hakkında bilgi vermek gerekmektedir. Bu kısımdaki terminolojinin ardından M. Feryadi'nin nasihat içeren şiirleri değerler eğitimi bakımından ele alınacaktır.

2. Nasihat Kavramı ve Âşık Şiirinde Değerler Eğitimi

Kaostan kozmosa geçmek ve toplum içinde güvenli ve huzur içinde yaşamak isteyen insanoğlu; yönetim biçimi, çeşitli hukuki uygulamalar ve eğitim gibi birçok sistem yaratmış ve bu sistemlerin sürdürülebilirliğini ve böylece kalıcı olmasını sağlamak için çeşitli yollara başvurmuştur. Bunların bir kısmı yazıya dökülmüşse de bazıları hâlâ sözel hafızada varlığını sürdürmektedir. Genel olarak devlet olgusunun ortaya çıkmasıyla birlikte yasalaşan bu kuralların dışında kalan birçok değer veya yasak da sözlü olarak günümüze kadar taşınmıştır. Türk kültüründe çoğu zaman “töre” kelimesi etrafında toplanan bu kurallar, hem bireyleri hem de toplumun birçok kültür unsurunu dizayn etmektedir. Toplum hayatında kurulan düzenin karmaşaya dönüşmemesi için elzem olan bu kuralların kalıcı hâle getirilmesi için ise toplumdaki her bireyin bunlara mutabık kalması gerekmektedir.

Bu mutabakat, sadece yasaklar için geçerli olmayıp aynı zamanda insan ilişkilerinin sağlıklı bir biçimde yürütülmesini sağlayacak çeşitli değerler

açısından da geçerlidir. Bu değerlerin öğretilmesi, bireyler için ailede başlayarak devlet otoritesinin sağladığı tüm eğitim aşamalarında kendisini göstermektedir. Bu eğitimde birçok yöntem etkilidir. Bazen bir toplumda önemli yere sahip bazı kişilerin sözleri ve davranışları, bir model seçilip toplumun diğer üyelerine örneklem olarak sunulurken bazen de bireyin çocukluk döneminde ailesindeki eğitiminden başlayarak tüm hayatı boyunca birçok ortamda çeşitli vecize, atasözü ve diğer sözlü kültür unsurları ile öğüt ve nasihat kavramları adı altında çeşitli örneklemelere dökülerek eğitimde bir araç olarak kullanılmıştır.

Sözlükte “bir şey saf, halis olmak, kötülük ve bozukluktan uzak bulunmak, iyi niyet sahibi olmak ve başkasının iyiliğini istemek” anlamlarındaki nush kökünden türeyen *nasihat* kelimesi, Türkçedeki öğüt kelimesinin eş anlamlısı olarak “başkasının hata ve kusurunu gidermek için gösterilen çaba; iyiliği teşvik, kötülükten sakındırmak üzere verilen öğüt; başkasının faydasına ya da zararına olan hususlarda bir kimsenin onu aydınlatması ve bu yönde gösterdiği gayret”; “Bir kimseye doğru yolu göstermek, yapması ve yapmaması gereken şeyler üzerine dikkatini çekmek için söylenen söz, öğüt, pend” ve “Bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için söylenen söz; mevize” şeklinde tanımlanmaktadır (Çağrı, 2006, s. 408; URL6; URL7).

İster geçmişten günümüze yazılı ve sözlü olarak taşınmış isterse yaşanan dönemin şartlarına bağlı olarak gelişip ortaya çıksın birçok değer ve yasak, her yaşta insana nasihat olarak sunulabilmektedir. Bu sunumdaki en etkili yollardan biri de tabii olarak edebî yaratmalar olmuştur. Bir başka ifadeyle dinî, ahlaki, toplumsal ve bireysel değerlerin aktarılmasında etkili bir yöntem olan, millî ve evrensel kaygılarla hem telif hem de tercüme olarak üretilen edebî eserler; öğüt, nasihat, mesaj vermek ve toplumu yönlendirmek için bir araç olarak kullanılmıştır. Bunlardan didaktik türler arasında sayılan ve dinî, ahlaki, sosyal, siyasi vd. konularda yönlendirici bir tür olan nasihat konulu eserler, Türk edebiyatı içinde önemli bir yekûn tutmaktadır (Doğan, 2023, s. 2). Hatta Türk edebiyatında “nasihatname” olarak adlandırılan ve sadece nasihat konusunu işleyen edebî eserler de vardır (Bilgin, 1994, s. 197-208; Kaplan, 2002, s. 791-799; Arslan, 2004, s. 5-80; Pala, 2006, s. 409-410; Sümbüllü, 2015, s. 1-7). Türk şiirinin önemli üreticilerinden olan âşıklar da mensubu olduğu halkına çeşitli konularda çeşitli telkin, tembih, uyarı ve tavsiyelerde bulunmak için nasihat veya öğüt konulu birçok şiir yaratmışlardır (Arı, 2013, s. 129-156; Anaz ve Arı, 2018, s. 215-230; Kaya, 2000, s. 267-282; Eren, 2013, s. 129-156; Kurtoğlu 2017; s. 101-123; Karakaş 2021, s. 519-528; Göktürk, 2022, s. 32-114; Doğan, 2023a; Doğan, 2023b, s. 569-597).

Âşıklık geleneğinde ve onların üretimleri olan şiirlerde didaktik veya öğretici olan konuları içeren ve bir şeyi öğretmek, bir düşünceyi tanıtip yaymak, ders vermek, doğruyu göstermek tembihlemek, telkin etmek veya uyarmak için yaratılan nasihat konulu bu tür şiirlerde dolaylı ve dolaysız olarak bir eleştiri, yergi ve bazen öfke içerdiği ve genellikle yapılması veya düzeltilmesi gereken bir davranışı salık verildiği görülmektedir. Mensubu olduğu toplumda yapılmasını istedikleri veya toplumun değer ve normlarına aykırı her konu ve davranış biçimini nasihat konusu yapan âşıklar, bunları şiirlerinde farklı biçimlerde sunmuşlardır. Bazılarında eleştiri bazılarında ise yapıcı ve geliştirici çözüm önerileri sunma yoluyla nasihat konularını işleyen âşıklar, bunları işlerken bazen kişisel ve toplumsal içerikli konularla bazen de siyasi içeriklerle şiir üretmişlerdir. Nasihat konulu şiirlerin bir diğer özelliği de bunların insanı düşündüren, insan-toplum ilişkilerini irdeleyen, olaylara ayna tutup yansıtan yönleri bakımından çeşitli işlevler taşımalarıdır. Son olarak bu türdeki bazı şiirlerdeki ifadelerin özdeyiş değeri taşıyıp dilden dile dolaştıkları hatta atasözü özelliğine büründükleri de görülmektedir (Boratav, 1969, s. 29; Artun, 2001, s. 140; Göktürk, 2022, s. 32).

Bu kısımda nasihat konulu şiirlerde geçen “değer” kavramı hakkında bilgi vermek de gerekmektedir. “Toplumun sahip veya bağlı olduğu kültürü meydana getiren inançlar, fikirler ve normlar sistemi” (Ülken, 1969, s. 73) veya “İnsanların etik ya da uygun davranışlar hakkında, neyin doğru neyin yanlış olduğu, neyin istenilir neyin alçakça olduğu konusunda taşıdığı fikirler” (Marshall, 1999, s. 133-134) şeklinde tanımlanan değer kavramı, toplumsal yapı içinde varlık, birlik, işleyiş ve devamının sebebi olarak görünen; tasvip ve teşvik gören, korunmaya çalışılan, kabullenişler ve inanışlardır. Değerler ayrıca milletleri diğerlerinden ayıran ve millî özellikler taşıyan bir sistem ve aynı zamanda bireylerin karşılaştığı herhangi bir olay ve durum karşısındaki duyarlılıkları olarak karşımıza çıkmaktadır (Tural, 1988, s. 29; Kurtoğlu 2017; s. 102). İnsanın veya toplumun sahip oldukları değerlerin insanın gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını, kısacası yaşamını belirleyecek etkenler olduğu düşünüldüğünde insanın belli başlı değerlerin farkına varması, gerekli değerleri kazanması gerekmektedir. Bu sebeple de bunların insana kazandırılma sürecine değerler eğitimi adı verilmektedir (Yaman, 2014, s. 18).

Âşık şiirinde çoğunlukla “atalar sözü, nasihat, ters öğüt, öğütleme, atışma ve sicilleme” türlerinde yazılan bu şiirler, “*dinî ve tasavvufî nasihatler*” üst başlığı altında “Allah, Peygamber, ibadet ve kutsal değerler”, “helal ve haram”, “nefis terbiyesi”, “ölüm, dünya hayatı ve dünya hayatının geçiciliği”, “kader ve kaza”, “güzel ahlak”, “edep ve hayâ”, “kul hakkı”, “gıybet (dedikodu)”, “riya (ikiyüzlülük) ve kibir (gurur)”, “sabır ve şükür”,

“ders ve ibret alma”, “tefekür ve tevekkül” ve “*genel ahlak ile ilgili nasihatler*” üst başlığı altında “adalet ve liyakat”, “ahde vefa ve sadakat”, “asalet ve marifet”, “doğruluk, dürüstlük ve güven”, “hakkını, haddini ve kendini bilme”, “hatır-gönül bilme”, “kanaatkârlık ve tevazu (alçak gönüllülük)”, “hırs ve tamahkârlık”, “konuşma adabı ve tatlı dil”, “yiğitlik ve mertlik”, “nasihat (öğüt) dinleme”, “sevgi, saygı, hoşgörü ve nezaket sır saklama”, “şefkat ve merhamet”, “umutlu olma”, “yardımseverlik ve iyilikte bulunma” ve “*bireysel ve toplumsal hayat konulu nasihatler*” üst başlığı altında “arkadaşlık ve dostluk”, “aşk, âşık ve sevgili”, “birlik, beraberlik ve dayanışma”, “cehalet ve bağınazlık”, “çalışkanlık ve üretim”, “evlilik ve aile”, “israf ve tasarruf”, “kendine (gönlüne ve nefsine)”, “okul, eğitim ve öğretmen”, “tedbirli, temkinli ve itidalli olma”, “vatan, millet ve bayrak sevgisi”, “yerlilik ve millilik”, “zararlı alışkanlıklardan korunma” ve “*doğru ve doğal hayat ile ilgili nasihatler*” başlıklarında ele alınıp incelenmiştir (Doğan, 2023a, s. 234-416).

Bu listedeki değerlerin tümü, Türkiye sahasındaki her âşığın şiirinde tabii olarak söz konusu değildir. Ancak spesifik olarak değerlendirildiğinde nasihat konulu şiir yaratan tüm âşıkların şiirlerinde; sevgi, saygı, dürüstlük, adalet, güzel ahlaklı olma gibi belli başlı değerler ile birey ve toplum için olumsuz davranışlardan kaçınmayı salık verdikleri görülmektedir.

3. Değerler Eğitimi Açısından Âşık Maksut Feryadi'nin Şiirleri

Yaşadığı toplumun duygu ve düşüncesine tercüman olma konusunda başarılı âşıklardan olan Maksut Feryadi, birçok âşık gibi halkının sevinciyle sevinip üzüntüsüyle üzülen, toplumda gördüğü bazı aksaklık ve olumsuz davranışları ürettiği şiirler ve hikâyeler vasıtasıyla düzeltmeye ve birçok hususta halkını uyarmaya veya onları doğru yola sevk etmeye çalışan âşıklardandır.

Onun şiirlerindeki içerikler incelendiğinde Maksut Feryadi'nin sadece Türkiye'de değil Azerbaycan ve Balkanlardaki, hatta dünyada vuku bulan bir olaya kayıtsız kalmadığı görülmektedir. Örneğin Türkiye'deki bir deprem, sel veya yangın kadar Azerbaycan'ın katıldığı Karabağ Savaşı ile Bulgaristan'da Türklere yapılan bir katliam onun şiirlerine konu olmuştur. Yine dünyayı etkileyen COVID-19 pandemisi veya Türk-İslam âleminde yapılmamış olsa da vuku bulan bir savaşı ve onun sonuçlarının insanoğluna verdiği zarar veya dünyada savaşların bitmesi gerektiği konusu ve son olarak insanın doğaya verdiği zarar da onun şiir yaratması için bir sebep olmaktadır. Bu kısımda M. Feryadi'nin dünyadaki savaşların sona ermesi, dünya barışı ve insan sağlığının önemi gibi konularda yarattığı şiirlerinin sadece Türk kamuoyunun değil dünya kamuoyunun da ilgisini çektiğini ve

bu konuda yarattığı şiirler sebebiyle Harvard Üniversitesi ve New England Konservatuvarı tarafından yapılan bir araştırma sonucunda ona “üstün başarı ödülü” verildiğini bir kez daha hatırlatmak gerekmektedir (Koca, 2007, s. 6). Onun dünya barışına dair bu üretimleri bile onun şiirlerindeki değerlerin bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sadece yukarıda bahsi geçen konularda değil aynı zamanda toplumda model insan yaratmak için elzem olan birçok değeri şiirlerinde sıkça işleyen Maksut Feryadi'nin bu değerleri uyarı, telkin, tembih, tavsiye vd. yollarla insanlara naklettiği görülmektedir.

İncelemede Âşık Maksut Feryadi'nin tespit edilen 226 şiiri içerik analizi yöntemiyle tasnif edilmiş ve nasihat konulu şiirlerde geçen değerler, Faruk Doğan'ın çalışmasındaki (2023a, s. 234-416) tasnife göre “dinî ve tasavvufî nasihatler”, “genel ahlak ile ilgili nasihatler”, “bireysel ve toplumsal hayat konulu nasihatler” ve “doğa ve doğal hayat ile ilgili nasihatler” adıyla dört başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar altındaki değerler ise yeni başlıklarla verilmek yerine her biri farklı paragraflarda listelenmiş ve değerlerin adları *italik* yazılarak vurgulanmıştır. Yine bir değeri içeren şiir metinlerinin tümünün verilmesi makalede metin yığını oluşturacağı düşüncesinden dolayı bu değerlerin en güçlü hissedildiği şiir kısımları ilgili yerlerde sunulmuştur.

3. 1. Dinî ve Tasavvufî Nasihatler

Bir dine mensup olan toplumların şiirlerinde inandıkları dinler ve onların öğretisi ve yasakları ile o dinin önemli şahsiyetlerine yazılan birçok şiir vardır. İslam dini özelinde ele alındığında, İslami dönemde diğer milletlerin edebiyatında olduğu gibi Türk edebiyatında da Hz. Muhammed'e ve onun aile üyelerine yazılan şiirler, özel olarak ise mevlitler, methiyeler veya naatlar her dönemde vardır. Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle birlikte ortaya çıkan ve klasik şiir olarak adlandırılan eserlerde de İslami dönem Türk halk şiirinde de hem dinî hem de tasavvufî konularda yapılan üretimlerin önemli yekûn tuttuğu aşıkârdır. İnceleme sınırı örnekleminde bakıldığında ise genel olarak halk şiirinde özel olarak da âşık şiirinde bu konu canlılığını sürdürmekte birçok âşığın şiir yaratmaya devam ettiği görülmektedir.

Âşık Maksut Feryadi'nin şiirlerinde *Peygamber ve ehl-i beyt sevgisi* veya hem Hz. Muhammed hem de onun ailesi ile 12 imam, İmam Hüseyin ve Kerbela ile ilgili yarattığı birçok şiiri vardır. Ancak onun en güzel şiirlerimden biri dediği aşağıdaki şiir ise yukarıda belirtilen düşünceyle Hz. Muhammed ile Hz. Ali için yaratılmıştır (URL1; KK1).

Bu gönlümün en nadide yerinde Ali yatar.
Serinde nur-u Muhammed, derinde Ali yatar.
Parça parça, dilim dilim kesseler yüreğimi,
Feryadı Muhammed olur, zarında Ali yatar (Bolçay, 2012: s. 356; KK1; URL13).

Âşık Maksut Feryadi'nin şiirlerinde İslamiyet'in özel günleri sayılan "kandil"ler de işlenmiştir. İki dörtlüğü aşağıda verilen bu şiirinde M. Feryadi "Berat kandili"nin öneminden bahsetmiş ve bu günün bazı özellikleri sayesinde insanın günahlarının affedileceğini söyleyerek insanları tövbeye ve kibirden arınmaya davet etmiştir.

Sahibi var bunca varlığın, varın,
Sebebi var onca hayırın, şer'in,
Tövbe et, af dile, kibirden arın,
Herkes bu rahmetten payını alsın.
Berat kandilimiz mübarek olsun.

Maksut'um, âlemi var edene bak,
Odur rahim, odur gaffar, odur Hakk,
Her şeyi verendir kadir-i mutlak,
Bu gün cümle eller duada kalsın.
Berat kandilimiz mübarek olsun (KK1).

Maksut Feryadi'nin şiirlerinde geçen bir değer de *nefis terbiyesidir*. Aslında birçok dinde de görülen nefis terbiyesiyle insan ruhunun arındırılabilceği düşüncesi İslamiyet'te de önemli yer tutmaktadır (Uludağ, 2009, s. 529). Klasik Türk edebiyatında olduğu gibi halk şiirinde de nefsin terbiyesi birçok âşığın şiirlerine konu olmuştur. M. Feryadi'nin aşağıda dörtlükleri verilen şiirlerinde insanlara "benliğin yok edilmesi, gönlün ağırbaşlı olması ve dünya malı için telaşa düşülmemesi" gibi nasihatler verilmiştir.

Çık dağların zirvesine,
Dosta "gel gel" eyle gönül.
Geç benliğin ötesine,
Dağları yol eyle gönül (Çelik ve Özsoy, 2001, s. 108; Koca, 2007, s. 76).

Engin engin otur, ağır ol gönül,
Yücelip durmanın ne gereği var?
Öyle dur, otur ki el görsün seni,
Sen seni görmenin ne gereği var?

Üç günlük ömrünü insanca yaşa,

AŞIK MAKSUT FERYAD'IN NASHAT KONULU ŞİİRLERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

Dünya malı için düşme telaşa,
Çaresi olmayan olumsuz işe,
Umutlar vermenin ne gereği var? (Koca, 2007, s. 46-47; Halıcı, 1997, s. 307-308).

Sen ki bir mürşidi dinlememişsin,
Benlik duygusunu önlememişsin,
Sen daha kendini anlamamışsın,
Beni nasıl anlatayım ben sana? (Koca, 2007, s. 64).

Bu başlık altında değerlendirilecek bir konu da *ölümün varlığı ve dünya hayatının geçiciliği*dir. Yukarıda nefsin terbiyesi başlığında verilen dörtlüklerin birinde de dünya hayatının geçiciliği verilmişti. Maksut Feryadi'nin şiirlerinde spesifik olarak sadece bu konunun işlendiği birçok şiiri tespit edilmiştir. Bu şiirlerden birinde M. Feryadi şöyle demektedir:

Sahiplenme bu dünyaya,
Ne senindir ne benimdir.
Mülk olmaz yoksula, baya,
Ne senindir ne benimdir (Koca, 2007, s. 73).

Dünyanın geçiciliği ve baki hayatın "öte dünya"da yaşanacağı inancı günümüze kadar birçok âşık şiirinde işlenmiştir. Ölümü hatırlamanın bir erdem olduğu, ölümle hırsların dizginleneceği, istek ve arzuların makul bir hâl alacağı ifade edilen birçok âşık şiirleri vardır (Doğan, 2023, s. 269). Maksut Feryadi'nin şiirlerinde de bu düşünce sıkça karşımıza çıkmaktadır:

Maksut'um eğilir, eğilmez başlar,
Saatler dursa da zaman hep işler,
Bir gün nabzın durur, kalbin yavaşlar,
Ruh bedenden uçar, kıyamet kopar (Koca, 2007, s. 51).

Dünyaya ne canlar geldi,
Çark-ı devran kime kaldı?
Hangi para ömür aldı?
Kasılma balam, kasılma (KK1; URL8).

İçinde huzur yok, ağzında tat yok,
Dost yüzüne bakacak bir sıfat yok,
Dünya kadar malın olmuş, ne çıkar?

...
Maksut'um der; dostu gülmemiş yüzün,
Mezarda adın yok, kitapta sözün,
Yetmiş, seksen yılın olmuş, ne çıkar? (Koca, 2007, s. 54).

Daha doğduğum gün ağlattın beni,
Ne yaşadın sende, ne gördüm dünya?
Sence yaşattığın hayat mı yani?
Ne yaşadım sende, ne gördüm dünya? (Koca, 2007, s. 69).

Maksut'um, bu derde dayanmaz oldum,
Yattığım uykudan uyanmaz oldum,
Bazen tacı, tahtı beğenmez oldum,
Aslında en sonu bir toprağım ben (Koca, 2007, s. 70).

Ey erenler bana devr-i cihanda,
Baki kalan tek bir insan gösterin.
Evvelden ahire çark-ı devranda,
Hüküm süren bir Süleyman gösterin (KK1).

Maksut Feryadi'nin şiirlerinde işlenen bir diğer değer ise *gıybet ve dedikodudan kaçınmaktır*. Kur'an'ı Kerim'in Hucurât suresinin 12. ayetinde "... birbirinizin gıybetini yapmayın ..." emri ve diğer ayetlerdeki aynı husustaki emirler sebebiyle İslam âlimleri gıybetin haram olduğunda hemfikirdirler. Dinî bakımdan günah addedilen, ahlaki bakımdan da hoş karşılanmayan gıybet; âşık şiirlerinde çoğunlukla "boş söz" olarak değerlendirilmiş ve kişiye pişmanlıktan başka bir şey kazandırmayacağı ifade edilmiştir (Çağrı, 1996, s. 63; Doğan, 2023, s. 247). Maksut Feryadi'nin aşağıda dörtlülüğü verilen şiirinde gıybet ve dedikoduya maruz kalan insanın ruh hâli verilmiş ve bunu önlemenin yolları sunulmuştur:

Tabipler sağaltır el yarasını,
Mecnun'a sormalı çöl yarasını,
Kul kula vurursa dil yarasını,
Merhemler sürmenin ne gereği var?

Kâmil ol ki örnek alsın el senden,
Şirin ol ki acı olsun bal senden,
İncinmesin, kırılmasın kul senden,
Maksut'u yormanın ne gereği var? (Koca, 2007, s. 46-47; Halıcı, 1997, s. 307-308).

Âşık Maksut Feryadi'nin şiirlerindeki bir başka değer ise *sabırdır*. İslam inancında tevekkülle bağdaştırılan ve sonunun Türk düşüncesinde selamet olduğu vurgulanan sabır, M. Feryadi'nin bu şiirinde İlahi dinlerin tamamında olduğu gibi İslamiyet'te de sabır ve tahammül timsali olarak sunulan Hz. Eyüp'e (Albayrak, 1995, s. 17) yapılan telmihle nakledilmiş ve yaşanan devirdeki insanların özelliklerinden şikâyet edilerek sabretmenin zorluğu vurgulanmıştır:

Sabır etmek erdemlidir ya Eyyup,
Amma bu sırada gel de sabreyle.
Kardeş menfaatçi, dost ikiyüzlü,
Kaldık ara yerde, gel de sabreyle.

...

Maneviyat bir kenara atıldı,
Menfaatler baş üstünde tutuldu,
Haysiyetler maddiyata satıldı,
Gel bu hâlimizi, gör de sabreyle (Koca, 2007, s. 58).

Güzel ahlaka sahip olmanın ölçütlerinden biri de hem bedeninin hem de zihnin ve ruhun temizliğidir. “Temizlik imandan gelir.” düsturunu kendine şiar edindiğini dile getiren Maksut Feryadi temizliğin sadece bedenle ilgili olmayıp aynı zamanda ruhun da kötülüklerden arınması gerektiği düşünür (KK1). Bu düşünceyle yaratılan aşağıdaki şiirinde de bedeninin, vicdanının ve ruhun temizlendiği takdirde diğer insanlara örnek olunacağı ve bu şartla Allah'ın yarattığı varlıkların en şerefli olabileceğini dile getirir.

Temizlik dünyada insana hastır,
Bedenen, vicdanen, ruhen temiz ol.
Öncelikle temiz ahlak /olmak/ esastır,
Bedenen, vicdanen, ruhen temiz ol.

Sen Allah'ın yarattığı güzelsin,
Çünkü insan yaratıldın /Sen eşref-i mahlûkatsın/, özelsin,
Temiz ol ki kirli baksın, düzelsin,
Bedenen, vicdanen, ruhen temiz ol.

...

Maksut'um, özünü kirden arındır,
Gönlünü, gözünü kirden arındır,
Örnek ol, sözünü kirden arındır,
Bedenen, vicdanen, ruhen temiz ol (KK1; URL10).

3. 2. Genel Ahlak ile İlgili Nasihatler

İslam tarihinin önemli hadis kaynaklarından kabul edilen Buhari, Tirmizi, İbn Hanbel ve Malik b. Enes'in naklettiği “En hayırlı olanınız ahlakı en güzel olanınızdır.”, “İmanın en faziletli olanı güzel ahlaktır.”, “Mizanda en faziletli olan şey güzel ahlaktır.” ve “Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.” gibi hadislerde de görüleceği üzere Hz. Muhammed, Müslümanlara güzel ahlaklı olmayı buyurmuştur (Kılıç, 2009, s. 87; Köycü, 2018, s. 115).

Türk edebiyatında bu düsturun nakledildiği birçok şiir vardır. Aşık şiirinde de önemli temalardan biri güzel ahlak ve ona ulaşmanın yollarıdır. Aşık Maksut Feryadi'nin şiirlerinde de güzel ahlaka sahip olmanın yolları veya buna ulaşmak için yasaklardan nasıl kaçınılması gerektiği gibi konular şiirlerinde sıkça kullanılmıştır. Bunlardan biri *doğruluk, doğru söz söyleme, doğru davranışta bulunma ve dürüstlüktür*. Yalanın insana ve topluma verdiği zarar veya bunun zıttı olan doğruluk ve dürüstlüğün öneminin vurgulandığı şiirlerde bu değerlerin öğretilmesinde eğitimin öneminden bahsedilmektedir:

Acı Maksut'un hâline,
Baykuş kondurma gülüne,
Yalamı koyma diline,
Gerçekleri söyle gönül (Çelik ve Özsoy, 2001, s. 108; Koca, 2007, s. 76).

Hakk'ı söyler dillerimiz,
Hakk'a ayan hâllerimiz,
Hakk'a gider yollarımız,
İzimiz Hak için bizim (Bolçay, 2012, s. 243).

Bulaşmasın zihnine kan,
Gurur duysun Ulu Ata'n,
Silah değil kalem tutan,
El yetiştir öğretmenim (KK1).

Toplumun ayakta tutan değerlerin başında *adalet* gelmektedir. Doğruluk ve hak olanın yapılması düşüncesi ise sadece toplumda adaletin sağlanması ile mümkündür. Bu durum sadece devletlerin kuralları değil aynı zamanda bireylerin birbirlerine karşı da sorumluluğudur. Maksut Feryadi'nin şiirlerinde işlenen adalet kavramı da devletin bu kuralları uygulanmasından ziyade bireylerin uygulaması yönündedir. Şiirlerinde adaletin sağlanabilmesi için hakkın halka teslim edilmesi, gelir adaletsizliğinin önlenmesinin zaruri davranışlar olduğunu belirten M. Feryadi, bunun zıttı veya haksızlık ve hırsızlığın yapıldığı, kul hakkının yendiği vd. durumlarda sadece bireyin değil toplumun da zarar göreceğini vurgulamıştır:

Bu dünyadan neşe aldım, tat aldım,
Mazlumun ahın almadım gardaş.
Kılıç çaldım, gönül çaldım, saz çaldım,
Elin kapısını çalmadım gardaş (Koca, 2007, s. 33).

Her zaman haklıyı, haksızı ayır,
Çalış ki dünyada yapasın hayır,
Yetimi sevindir, yoksulu doyur,

Dertsiz dermanın ne gereği var? (Koca, 2007, s. 46-47; Halıcı, 1997, s. 307-308).

Mazlumun ahını alma ey gönül!
Mevla'ya el açar, kıyamet kopar.
Dünyayı sahipsiz bilme ey gönül!
Gökler alev saçar, kıyamet kopar (Koca, 2007, s. 51).

Türk halk şiirinin temel konulardan biri *sevgidir*. Bu şiirlerde sevginin tezahürü bireysel olarak ortaya çıkabildiği gibi vatan, bayrak gibi toplumla ilgili veya Allah, Peygamber gibi dinî bir hüviyet de kazanabilir. Ancak bu kısımda vurgulanan sevgi, bireylerin birbirlerine göstermeleri gereken sevgidir. Saygı ise bunun sonucunda ortaya çıkar. Nezaket ve zarafetin ilk ölçütü kabul edilen sevgi ve saygı ilişkisi, toplum hayatında önemli bir yer tutar ve toplumun huzuru için dinamo görevi görür. Maksut Feryadi'ye göre insanın insana beslediği sevgi ve saygı ile nazik ve hoşgörülü davranış insanların huzurlu yaşayabilmesi için temel ölçüttür.

Var olsun dünyamız, gülsün insanlar,
El ele, kol kola, sevinç içinde.
Olmasın kin, nefret; dil tatlı olsun,
El ele, kol kola, sevinç içinde.

Sevgi, saygı dolsun gönüllerimiz,
Sevelim, sayalım, bir aşkla temiz,
Yaşasın insanlık; olmasın siz, biz,
El ele, kol kola, sevinç içinde (Halıcı, 1992, s. 304-305).

Maksut Feryadi'nin şiirlerinde yukarıda verilen değerlerin bir yansıması da *sevginin büyüülmesi, nefretin zihinden temizlenmesi ve güzel sözün önemi* şeklinde vurgulanmaktadır:

Her toplumda /mecliste/ kendini bil,
Sevgi besle, nefreti sil,
Bir söz ile dikenî gül,
Zehiri bal eyle gönül (Çelik ve Özsoy, 2001, 108; Koca, 2007, s. 76).

Türk şiirinde sevgi konusunu en zarif ve içten işleyen şairlerden biri şüphesiz Yunus Emre'dir. Güzel ahlaka erişmenin yollarını sunan Maksut Feryadi, bir şiirinde telmih yaptığı Yunus'un özelliklerini saymış ve onun bu husustaki düşüncesini sunmuştur:

Bülbüller ötüşün, güller açılın,
Bu yıl sevgi yılı Yunus Emre'nin.
Engeller çözülün, yollar açılın,

Bu yıl sevgi yılı Yunus Emre'nin.
Yunus'ta yeri yok; nefretin, kinin.

...

Maksut'um, dünyaya sarılsın kollar,
Huzurlar getirsin gelecek yıllar,
Çekilsin halaylar, vursun davullar,
Bu yıl sevgi yılı Yunus Emre'nin.
Yunus'ta yeri yok; nefretin, kinin (Koca, 2007, s. 152).

Güzel ahlaka sahip olmanın yollarından biri de *riyakârlıktan kaçınma* ve *olduğu gibi görünmedir*. Bu düşüncenin en önemli temsilcisi olan Mevlana'ya ve ona ait olduğu söylenen “Ya olduğun gibi görün, ya görüldüğün gibi ol.” cümlesine yapılan telmih de bu bakımından yerindedir.

Ne güzel söylemiş yüce Mevlana,
Ya için gibi ol, ya dışın gibi.
Riyakârlık yakışır mı insana?
Ya için gibi ol, ya dışın gibi.

Dondan dona, renkten renge bürünme,
Düşmanca yaklaşıp dostça görünme,
İhanet ettiğin bağda barınma,
Ya için gibi ol, ya dışın gibi (KK1).

Ahlak felsefecileri iyi karakter özelliklerini erdem, kötülere ise kusur olarak nitelendirmektedirler. Bu durumda erdem, doğru güdülenmeyi ve iyiyi amaçlayarak sonuç almayı hedeflerken kusur, bu parametrelerden birinin eksik olması durumunda gerçekleşir (Arıkan, 2018, s. 602). Dolayısıyla da güzel ahlakın temel ölçütlerinden biri olan *erdemli davranışa erişmek* de kusurdan arınmak da güdülenmeyle ilişkilidir. Diğer yandan birçok düşünce yapısında olduğu gibi Türk düşüncesinde de kusur her insanda görülebilir. “Her güzelin kusuru vardır.” sözü de bu düşüncenin bir ürünüdür. Bu durumda güzel ahlaklı olmanın temel ölçütü yine Mevlana'nın “Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol.” (Yaran, 2007, s. 33) sözünde saklıdır. Aynı düşünce Maksut Feryadi'de insandaki kusuru görmeyen veya bir kusurla karşılaşıldığında insanı incitmeyen bir yol izlendiği şartta erdem olarak karşımıza çıkar.

Kusur aramadan, kusur görmeden,
Hiç kimseyi incitmeden, kırmadan,
Hacca varıp, Kâbe'ye de girmeden,
Gönüllere girenlere aşk olsun.

AŞIK MAKSUT FERYAD'IN NASHAT KONULU ŞİİRLERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

Maksut'um der; hası hama katmadan,
Günaha, vebale, aha batmadan,
Adam kayırmadan, taraf tutmadan,
Hakkı, Hakk'a verenlere aşk olsun (KK1).

Maksut Feryadi'nin şiirlerinde nakledilen bir değer de *konuşma adabı* ve *tatlı dilli olmanın faziletidir*. Türk-İslam düşüncesi de bu değerlere önem vermiştir. “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.” veya “İki dinle, bir söyle.” gibi atasözleri bu düşüncenin ürünüdür. Türk şiirinde en güzel örneklerinden biri Yunus Emre'nin “*Söz ola kese savaşı söz ola bitüre başı / Söz ola agulu aşu balıla yağ ide bir söz*” (Tatçı, 1990, s. 113) dizelerinde söylenen konuşma adabı ve tatlı dillilik, M. Feryadi'nin şiirinde toplumda örnek insan olmanın yollarından biri olarak telakki edilir ve kâmil insan olmanın yollarından birinin tatlı dilli olmak ve insanları kırmamaktan geçtiği dile getirilmektedir:

Kâmil ol ki örnek alsın el senden,
Şirin ol ki acı olsun bal senden,
İncinmesin, kırılmasın kul senden,
Maksut'u yormanın ne gereği var? (Koca, 2007, s. 46-47; Halıcı, 1997, s. 307-308).

Türkler İslamiyet'i kabulünün öncesinde de İslam sonrasında de kadına eşit haklar veren milletlerdendir. Kadın erkek eşitliğini, kadının seçme hakkını veya toplumda kadının değerini nakleden birçok husus çeşitli edebî metinlerde geçmektedir. Cumhuriyet'le birlikte kadının hakları anayasal bir statüye kavuşmuş ve dünya devletleri arasında kadına verilen haklar konusunda Türkiye Cumhuriyeti diğer devletlere öncülük yapmıştır (Sarıkoyuncu, 1999, s. 113-124; Yılmaz, 2004, s. 111-123; Acar, 2019, s. 395-411). Bu kısımda Hz. Muhammed'in Veda Hutbesi'nde geçen “... *Ey insanlar! Kadınların haklarına riayet etmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah'ın emaneti olarak aldınız. ... Sizin kadınlar üzerinde hakkınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır. ...*” (Erul, 2012, s. 592) cümlelerini de hatırlatmak gerekmektedir. Çünkü Maksut Feryadi'nin *kadın haklarını* anlattığı şiirinde kadınlar ve kadın hakları ile ilgili düşüncelerinde bu hutbenin tesiri vardır. Bir erkek gözüyle kadının toplumdaki yerini anlatan M. Feryadi'ye göre kadının hem insan olarak hem de bir sevgili ve anne olarak onun sıfatları şu şekilde dile getirilmiştir.

Onlar bizim varlığımız, varımız,
Onurumuz, iffetimiz, arımız,
Yürekte sevdamız, gözde nurumuz,

Bilekte gücümüz kadınlarımız.

Maksut'um; onlardır coşan, çağlayan,
Yüzü gülen, yürekleri ağlayan,
Sevgi ile yaramızı bağlayan,
Derde ilacımız kadınlarımız (KK1).

Maksut Feryadi'nin bazı şiirleri sadece nasihat konulu olduğu için bu şiirlerin tamamında çeşitli değerler yer edinmiştir. Bir görüşmesinde âşıkların toplum ve dünya hayatı için öneminden bahseden M. Feryadi'nin “Çağrımız öteden beri âşıkların, ozanların, büyük düşünürlerin, şairlerin ben sanmıyorum ki hiçbirisi insanlara desin ki elinize silah alın, gelin, birbirinizi öldürün, ölelim. Böyle bir şey yok. Bu gönül erlerinin, gönül insanların tümünün daveti sevgiyedir, dostluğadır, kardeşliğidir, güzelliğedir.” (URL1) bu sözleri âşıklar ve onların üretimlerinin dünya barışına da ne derecede önem verdiğini göstermektedir.

Ey insan yaranıp insan adlanan,
Gel, girme vebale; insan ol, insan.
Kibri kendine marifet sanan,
Gel beri, gel hele; insan ol, insan.

...

Maksut'um; insanlık incedir, ince,
Her kişi ermeli engin bilince,
İnsan bir hoş olur kendin bilince,

Sultan olsan bile insan ol, insan (Çelik ve Özsoy, 2001, s. 110; Koca, 2007, s. 63).

Nasihât konulu bir diğer şiirinde de annesinin kendisine öğrettikleri üzerinden insanlara nasihat veren Maksut Feryadi'nin şiirlerinde sevginin öneminden bahseder ve insanı toplum yapan unsurların önemini anlatır:

Ben göz açıp baktığımda cihana,
Cihanı sevmeyi anam öğretti.
Ninnilerle, türkülerle yoğurdu,
Lisanı sevmeyi anam öğretti.

...

Ellerime kına sürdü, “al” dedi,
“Özgürlüğün kıymetini bil.” dedi,
“Gerekirse vatan için öl.” dedi.
Vatanı sevmeyi anam öğretti.

...

En yüce öğretmen anadır, ana,

AŞIK MAKSUT FERYAD'IN NASİHAT KONULU ŞİİRLERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

Maksut'um, bu canım kurbandır ona,
O dedi; “Hayatta kıyma bir cana”,
Her canı sevmeyi anam öğretti (Koca, 2007, s. 122).

Annesinin öğrettiklerini yukarıdaki mısralarla dile getiren Maksut Feryadi'nin aynı türde ve üslupla yarattığı bir şiiri de babasının öğrettikleri üzerine kuruludur. Bir kısmının verildiği bu şiir de bir nasihatnamedir. Genel ahlak ile ilgili değerleri babasının dilinden nakleden M. Feryadi, bu değerleri şu şekilde listeler:

Bana öğüdünde rahmetli babam,
“Oğul, kötü insan olma.” demişti,
Yaptığın her işte adaletli ol,
“Sakın hakkı gözden salma.” demişti.

“Her daim sen ol ki sözünün eri”,
“Başın yüce olsun, bedenin diri”,
“Hak bildiğin yolda kararlı yürü”,
“Yorulup, usanıp, yılma.” demişti.

...

“Kırmayasın yaş ağacın dalını”,
“Bükmeyesin fukaranın belini”,
“Helal çalış, helal kazan malını”,
“Kimsenin hakkını çalma.” demişti.

...

“Saygılı ol; her inanca, her dine”,
“Herkesin inancı, dini kendine”,
“Dinimizde yer yok; nefrete, kine”,
“Kimseyi ayırıp bölme.” demişti (KK1).

Maksut Feryadi'nin şiirlerindeki bir diğer değer de *haksızlığa karşı mücadeledir*. Hem dinî kurallar hem de devlet yasaları her ne kadar bunu engellemeye çalışsa da her toplumda haksızlığın görüldüğü aşikârdır. Ancak yasal olarak bunun engellenmemesi durumunda insanın hem haksızlık yapmaması hem de yapılan haksızlığa karşı çıkması beklenmektedir:

Yaşamak güzeldir her şeye rağmen,
Sakın bu hayattan yılma, bir tanem.
Zalime hançer ol, mazluma derman,
Sevgiyi kalbinden silme, bir tanem (Koca, 2007, s. 154).

Yardımseverlik ve iyilikte bulunma da Maksut Feryadi'nin şiirlerinde sıkça kullanılmaktadır. Hayatında bu değerlere yer verenleri değil de yer vermeyenleri şiirinde dile getirerek şiir yaratan M. Feryadi aşağıdaki şiirinde

bu kişileri şu şekilde eleştirir ve onların toplumda önemsenmemesi gerektiğini vurgular:

Düşenin kolundan tutmayan beyin,
Kuvveti varımış, kimin neyine?
Şu beni hor gören mağrura deyin,
Kudreti varımış, kimin neyine?

...

Cilvesine aldanmayın çenginin,
Yoluna can kurban gönlü enginin,
Varyemez, el tutmaz, cimri zenginin,
Serveti varımış, kimin neyine? (KK1).

Yanına uğrama, yüzünü görme,
Özü zengin, gönlü fakir adamın.
Merhaba eyleme, yanında durma,
Özü zengin, gönlü fakir adamın.

...

Maksut'um der; hakkı duymaz bir türlü,
Ölse bir kuruşa kıymaz bir türlü,
Karnı doyar, gözü doymaz bir türlü,
Özü zengin, gönlü fakir adamın (KK1).

Maksut Feryadi'nin nasihat konulu şiirlerinden biri de “ters öğüt”le yaratılmıştır. Âşık şiirinde bu türde yaratılan birçok şiir vardır. Tariz sanatını kullanan âşıklar ters ve tutarsız davranışlar sergileyenler için nasihatlerin zıttını söyleyerek keskin bir üslupla onlara bir ders vermeyi veya yaptıklarından dolayı bir öz eleştiride bulunmaları gerektiğini hatırlatır (Doğan, 2023, s. 221). M. Feryadi de bu tarzla şikâyetini dile getirir. Son dörtlükte yeniden nasihate dönülmüş ve bunun ters öğüt olduğunun dinleyici tarafından anlaşılması sağlanmıştır:

Sakın, dostum hiç kimseyi düşünme,
Çalışmadan devran sürmeyi öğren.
Zalime kedi ol, mazluma aslan,
Arada yükünü sarmayı öğren.

Kelle insanlarla haşır neşir ol,
Fitnelik yap, arada söz taşır ol,
Adam kaçır, fidye iste, meşhur ol,
Kuvvetli bir çete kurmayı öğren.

...

Duyma halkın sesini,
Yap doğrunun tersini,
Köşeyi dön çaktırma,
Sat gitsin anasını.

Maksut'a aldırma dostum, şanlı ol,
Namuslu, şerefli, düz vicdanlı ol,
İnsanlığa bağlı delikanlı ol,
Vurguncudan hesap sormayı öğren.

Duy halkının sesini,
Yap eğrinin tersini,
Aç öl, şerefsiz ölme,
Sat gitsin anasını (Koca, 2007, s. 140-141).

3. 3. Bireysel ve Toplumsal Hayat Konulu Nasihatler

İnsan ve toplum arasındaki ilişki birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Bir toplumu oluşturan insanlar ne kadar bilgili, donanımlı ve güçlü olurlarsa o toplum da o kadar dayanıklı ve güçlü olur (Güzel, 2005, s. 357). Bunun tersi durum da görülebilir. Genel olarak bir toplumu oluşturan insanların çoğunluğunda bulunan bir özellik, zamanla o toplumun öne çıkan özelliklerinden biri olarak görülmeye başlar. Bu özellik olumlu olabildiği gibi olumsuz da olabilir. İnsan-toplum arasındaki bu ilişki birçok rengin karıştırıldığı bir boya kavasına benzetilebilir. Bu karışıma dışarıdan bakıldığında görülen hâkim renk veya o karışımın bir nesneye uygulandığında ortaya çıkan renk, çoğu zaman o toplumun bir özelliği olarak algılanır. Bu durumda azınlık olan, çoğunluk karşısında sin/diril/miştir. İşte ideal olarak tasavvur edilen toplumda görülen bu rengin olumlu olması beklenir. Toplumu bir arada tutan dinî, ahlaki vd. tüm öğeler, bu görüntüyü olumlu olarak beslemesi için uğraş verir. Diğer yandan “Üzüm üzüme baka baka kararır.” atasözünde de görüldüğü gibi bu olumlu özelliklerin bütüne sirayet etmesi veya olumsuz olanları değiştirmesi beklenir.

Toplumun bu özelliğinin korunması için herkese olduğu gibi sanatçılara da önemli görevler düşmektedir. Âşık şiirinde bu türde yazılmış birçok şiir vardır (Doğan, 2023, s. 347-413). Maksut Feryadi'nin şiirlerinde hem bireysel hem de toplumsal hayatı ele alan birçok husus işlenmiştir. Bunlardan biri insanın *tedbirli ve temkinli* olmasıdır. Aşağıdaki birer dördüğü verilen şiirlerinde insanın temkinli olması ve kötülüklerden dolayısıyla da kötü insanlardan uzak durulması ve onların kötülüklerinin bulaşıcı olduğu nakledilmektedir:

Dedim; gönül tedbirli ol,
Keç'in şerrinden uzak dur.
Utanmazın, asılsızın,
Giç'in şerrinden uzak dur (Koca, 2007, s. 79).

Maksut'um der; bak zatına,
Binme namerdin atına,
Aldanma şatafatına,
Şeytandan şefaaf olmaz (KK1).

Maksut Feryadi'nin şiirlerinde geçen bir diğer değer ise *dostluk ve arkadaşlık ile kardeşçe yaşam*dır. Toplum içinde bireyin diğerlerine olumlu özellikleriyle örnek olması gerektiği vurgulanan aşağıdaki şiirde kardeşçe yaşamın yolları listelenmektedir:

Dünyayı görerek ibret alalım,
Bütün insanlara örnek olalım,
Kardeşçe yaşayıp dostça kalalım,
El ele, kol kola, sevinç içinde.

...
Âşık Maksut; yorulmadan, yormadan,
Doğru yolda çalışalım durmadan,
Kimseyi incitip gönül kırmadan,
El ele, kol kola, sevinç içinde (Halıcı, 1992, s. 304-305).

COVID-19 pandemisi döneminde birçok devlette olduğu gibi Türkiye'de de bazı istisnalar dışında evden çıkma yasağı uygulanmıştır. Virüsün yayılmasının önüne geçmek için alınan bu tedbirlere Maksut Feryadi de bir şiiriyle destek vermiştir. Bu şiirde M. Feryadi; temizliğe önem verme, güzel düşünceyle moral depolama, okuma alışkanlığı kazanma gibi birçok değeri evde kalarak yapmayı salık vermiştir:

Temiz yaşa, güzel düşün, güzel gör,
Kitap oku, bilgi kazan, bilgi ver,
Ne başkası yansın, ne sen zarar gör,
Aklın, fikrin, duygun olsun; evde kal (URL12; KK1).

Maksut Feryadi'nin şiirlerinde geçen bir diğer değer de gönlüne ve nefesine hâkim olmak için yapılan *öz eleştiridir*. Öz eleştiri insanın ulaşabildiği en önemli değerlerden biridir. Şiirlerinde kendi iç sesi olarak düşündüğü gönlü ile konuşan M. Feryadi, onun nelerden uzak durma gerektiğini şu şekilde dile getirir:

AŞIK MAKSUT FERYAD'IN NASIHAT KONULU ŞİİRLERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

Maksut'um der; yana, yana,
Nasihatim gönül sana,
Bilgiden, görgüden yana,
Açın şerrinden uzak dur (Koca, 2007, s. 79).

Maksut'um der; cümle sırta ermeyen,
İrfan mektebinde fikir yormayan,
Kendi noksanını bilip görmeyen,
Ne bilsin, neler var el pazarında? (Koca, 2007, s. 53).

Tarihin en eski dönemlerinden beri toplumların birçok savaşa giriştikleri bilinmektedir. Diğer yandan bazı araştırmacılara göre tarih yazımında savaşlar önemli role sahiptir. Hatta bazı araştırmacıların tarih bilimini, savaşların tarihi şeklinde sunması bu önemle ilgilidir (Safran ve Aktaş, 2012, s. 246). Türkiye örneğinde Millî Mücadele gibi gerekli durumlar dışında savaşın toplumlara ve insanlara yıkıcı sonuçlar doğurduğunu dile getiren (KK1) Maksut Feryadi'ye göre günümüzdeki savaşların çoğu, bazı devletlerin çıkarına hizmetten ibarettir. Bu sebeple de dünyada savaşların bitmesi ve barışın gelmesi için emek sarf eden âşıklardan biri olan ve şiirlerinde savaş karşıtlığını ve barışın yaygınlaştırılmasını sık sık konu olarak işlemiş ve bu sebeple ABD'de barışa destek ödülü almıştır (Koca, 2007, s. 6).

Savaş adlı kirli hâller var iken,
Çıkara uzanan yollar var iken,
Şu kandan beslenen filler var iken,
Olmaz olmaz, huzur olmaz dünyada (KK1).

Bir barış güneşi doğsun cihana,
Savaş ateşleri sönsün, ne olur!
Sarılsın yaralar, dursun akan kan,
Artık bu acılar dinsin, ne olur!

...

Maksut'um, gül açsın yollarımızda,
Türküler söylensin dillerimizde,
Barış meşalesi ellerimizde,

Ta sonsuza kadar yansın ne olur! (Çelik ve Özsoy, 2001, s. 111-112; Koca, 2007, s. 150).

Türkiye'nin yaşadığı birçok felaketteki duygu ve düşüncelerini şiirlerine döken Maksut Feryadi ilk olarak Ağustos 2020'de yayımladığı şiirinde *birlik ve beraberlik* mesajı vermiştir. Bu aylarda Türkiye'nin farklı bölgelerinde terör kundaklaması sonucu baş gösterdiğinden şüphelenilen birçok yangın

çıkarılmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin beklediği birlik ve beraberlik mesajı M. Feryadi'den şu şekilde gelmiştir.

Haydi, can Türkiye'm; haydi, el ele,
Karanlık günlerden çıkmamız gerek.
Haramiden korkan çıkar mı yola?
Bütün engelleri yıkmamız gerek.

Dik duran milletin eğilmez başı,
Bükülmez bileği, dökülmez yaşı,
Oyunlar bozular, destan yazılır,
Bir olunca dosta düşmana karşı (URL11; KK1).

Maksut Feryadi'nin şiirlerindeki bir değer de *vatan, millet, bayrak sevgisi ile Cumhuriyet ve demokrasinin önemi* ile ilgilidir. Cumhuriyetin değerinin nakledildiği ilk şiir, Cumhuriyet'in 75. yılı vesilesiyle yaratılmış ve hem "Vatanın Sevdası" hem de "Cumhuriyet" başlıklarında yayımlanmıştır. Kısa sürede beğeni alan bu şiir, bir programda dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından takdim edilen bir de ödül alır. Ayrıca İstanbul Üniversitesi tarafından bir klip çekilerek Cumhuriyet'in 75. Yılı münasebetiyle tüm ulusal televizyon kanallarında yayımlanır (Koca, 2007, s. 6).

Bu sevdaya kurşun atanlar oldu,
Sinsice pusuya yatanlar oldu,
Bu mukaddes aşkı satanlar oldu,
Vatan dayanmadı bu ihanete,
Açtı kollarını Cumhuriyet'e.

...

Ata bir yön çizdi yönler içinde,
Yola düştü kara günler içinde,
Millet yaşlı, vatan kanlar içinde,
Haykırdı, elini uzattı Ata,
"Gel" dedi, gelini Cumhuriyet'e (Koca, 2007, s. 170).

Maksut Feryadi'nin şiirlerinde *bayrak, vatan ve millet sevgisi* sıkça kullanılmaktadır. İlk şiirinde bayrağa seslenen âşık, düşüncelerini şu şekilde nakleder:

Dalgalan yurdumun semalarında,
Rengini kanımdan alan bayrağım.
Şehidime kefen, halkıma onur,
Düşmana gözdağı olan bayrağım.

...

AŞIK MAKSUT FERYAD'IN NASHAT KONULU ŞİİRLERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

Maksut Feryadi'yim, onursun bana,
Canım kurban senin gibi canana,
Şiirim, gazelim sanadır sana,
Senden gayrı sevda yalan bayrağım (KK1).

Vatan, millet ve bayrak sevgisinin işlendiği diğer şiirlerinde ise bu değerler, dokunulmaz olarak düşünülmüş ve bu değerlerin dünyada bir başka şeyle değiştirilemeyeceği vurgulanmıştır:

Sizin sevginizle yaşıyorum ben,
Vatanım, milletim, bayrağım benim.
Sizi yüreğimde taşıyorum ben,
Vatanım, milletim, bayrağım benim (KK1).

Dünyanın göz nuru, nazlı vatanım,
Vallah, seni bin vatana değişmem.
Senin varlığını ey benim canım,
Mala, mülke, şöhret, şana değişmem.

...

Maksut'um; kuvvetim, ordum da sensin,
Dermanım da sensin, derdim de sensin,
Vatanım da sensin, yurdum da sensin,
Bir taşını tüm cihana değişmem (KK1).

Bu kısımda verilmesi gereken diğer şiiri de *Atatürk sevgisi ile demokrasi ve cumhuriyetin önemi* ile ilgilidir. "Mustafa Kemal" adıyla başklandırılan bu şiir, Kültür Bakanlığı'nın Cumhuriyet'in 70. yılı dolayısıyla düzenlediği Halk ozanları arası "Cumhuriyet, Demokrasi ve Atatürk" konulu şiir yarışmasında, katılan 277 eser arasından ikincilik ödülüne layık görülmüştür (Koca, 2007, s. 174). Şiirde cumhuriyet ve demokrasinin önemi ile bu yönetim biçimini Türkiye'ye getiren Mustafa Kemal Atatürk'e sevgi ve saygı işlenmiştir.

Cumhuriyet, güneş; demokrasi, tan,
Birleşince karanlığı ağartan,
Cumhuriyet, kalptir; demokrasi, kan,
Ona hayat veren Mustafa Kemal.

...

Sahip olmak yiğitliktir, erliktir,
Cumhuriyet özgürlüktür, hürlüktür,
Demokrasi bütünlüktür, birliktir,
Bize layık gören Mustafa Kemal (Koca, 2007, s. 173).

Yine Mustafa Kemal Atatürk'ün anlatıldığı aşağıdaki şiir de yukarıda nakledilen duygu ve düşüncenin bir tezahürüdür ve şiirde ayrıca Cumhuriyet'in önemli günleri de listelenmiştir:

Ey ulu atamız Mustafa Kemal,
Bir şereftir, şandır senin hatıran.
Karanlık çağların şafaklarını,
Yırtıp ağartandır senin hatıran.

...

Bayramların ile bitti elem, yas,
On Dokuz Mayıs'tır gençliğine has,
Yirmi Dokuz Ekim, Otuz Ağustos,
Yirmi Üç Nisan'dır senin hatıran (Koca, 2007, s. 175).

Bu başlık altında verilecek son şiirde Maksut Feryadi'nin *muhayyilesinde kurduğu dünyadaki insan modelini çizdiği* görülmektedir. Muhayyilesindeki insanı ve toplumu nakleden âşık, gelecekle ilgili umutlarını da bu şiirinde ele almıştır:

Hayalimde insanlar var, vicdanları tam ola,
Hayalimde bir Maksut var, devranında dem ola,
Hayalimde bir dünya var, her günü bayram ola,
Bir gelecek düşünürüm güneşi hiç batmayan,
Bir gelecek düşünürüm kimseyi ağlatmayan (Koca, 2007, s. 35).

3. 4. Doğa ve Doğal Hayat ile İlgili Nasihatler

Geçmiş dönemlere kıyasla son yüzyılda insanların veya toplumların doğaya ne derecede zarar verdikleri açıktır. Özellikle sanayi devrimiyle birlikte doğaya verilen zarar günümüze dek devam etmiş ve doğa bu zararın çıktılarını göstermeye başlamıştır. Dünyanın birçok ülkesine gitme şansı yakalayan Maksut Feryadi, dünyanın güzelliklerinin yanında doğaya verilen zararın da farkındadır. Günümüzde İstanbul'da ikamet eden M. Feryadi, ilk olarak çocukluk döneminde geldiği İstanbul'un şimdiki durumunun ne ölçüde değiştiğinin farkındadır ve bunu farklı konuşmalarında sıkça dile getirmektedir (KK1).

Doğal hayatın korunması ve doğaya verilen zarara farkındalık yaratmak isteyen Maksut Feryadi, sosyal medya platformlarında türkü formunda seslendirdiği şiirini şu açıklamayla sunar: “Bu sözüm; sırf kendi çıkarları uğruna atomlar, füzeler, nükleer silahlar üreterek masum insanları öldürme yarışına giren; doğayı, tabiatı, evreni kirleten; gıdaların genetiğini değiştirerek insanların sağlığıyla oynayan; iklimin değişmesine sebep olan

ve güzelim dünyamızı yaşanmaz hâle getiren, insanlığın yüz karası, dünyanın süper güçlerinedir. Tarih sizleri affetmeyecektir.” (URL9).

Çıkar için yollarını azanlar,
Tabiatın kimyasını bozanlar,
İhanetin kitabını yazanlar,
Kirlletmeyin, temiz kalsın dünyamız.

...

Kahrından eriyor buzullar, buzlar,
Çan çalıyor yerler, gökler, denizler,
Bizi anlatıyor şu kirli izler,
Kirlletmeyin, temiz kalsın dünyamız.

...

Maksut'um, kaçmasın dünyanın tadı,
Vebalde kalmasın insanlık adı,
Her canlının yaşamaktır muradı,
Kirlletmeyin, temiz kalsın dünyamız (Koca, 2007, s. 149; URL9).

Şiirde de görüldüğü üzere kullanılan kimyasal maddelerin doğaya verdiği zarardan buzulların erimesine ve su kaynaklarının kirlenmesine kadar birçok hususu dile getiren Maksut Feryadi, bu sebeple yaşanan yıkımı ve canlıların ölümünü buna sebep olanlara bağlamakta ve doğanın korunması için insanlara çağrıda bulunmaktadır.

Sonuç

Kars'ta dünyaya gelen ve bu bölgenin âşıklık geleneğinde yetişen Maksut Feryadi günümüzde Türkiye'de yaşayan diğer âşıklara göre tanınırlığı yüksek âşıklardandır. Belki de onu diğer âşıklardan ayıran en önemli özellik, âşıklık geleneğinin icra mekânlarını yenileyebilmesi, değişen toplumsal hayat şartları içinde yeni yeni icra ortamları yaratabilme yeteneğidir. Günümüze kadar âşıklık geleneğinin icra mekânları olan kahvehane ve toy (düğün ve eğlence) evlerinin Türkiye'de değişen sosyal hayatla birlikte varlığını devam ettirememesi karşısında kendisine farklı icra mekânları oluşturabilen M. Feryadi, bu dönem içerisinde gelişen teknolojiyle birlikte ilk olarak kaset ve CD kayıtlarıyla; sonrasında radyo ve TV programları ile ve son olarak internet kullanımının yaygınlaşmasının ardından sosyal medya platformlarında ses ve video kayıtlarıyla dinleyicisine ulaşmayı ve âşıklık geleneğinin icra mekânını güncellemeyi başarmıştır.

Maksut Feryadi'nin bu özellik ve yetenekleri haklı olarak onun tanınırlığını artırmış ve bu da onu birçok yerde aranan âşıklardan biri yapmıştır. Türkiye'nin birçok şehrinde çeşitli programlara katılan M.

Feryadi, ayrıca âşıklığı boyunca Belçika, Almanya, Fransa, Hollanda, Rusya ve ABD vd. Batı ülkeleri dışında Azerbaycan, İran, Kazakistan vd. Doğu ülkelerinde katıldığı programlarla Türk âşıklık geleneğini tanıtmaya fırsatı bulmuştur. Günümüzde hem yurtiçi hem de yurtdışında programlarına devam eden M. Feryadi, birçok programda çeşitli ödüller almıştır. Ancak onun aldığı ödüllerden en önemlisi Türkiye’de Âşıklık Geleneği’nin “Yaşayan İnsan Hazinesi” seçilmesidir.

Sadece icra kabiliyeti ve geleneği güncelleyebilme yeteneği değil yarattığı şiirler incelendiğinde de Maksut Feryadi’nin Türkiye sahası âşıklık geleneği içinde önemi ortaya çıkmaktadır. Şiirlerinde aşk, sevgi, gurbet, sıla gibi âşık şiirinin temel konularının yanında sosyal konuları da sıkça işlediği ve hem Türkiye’de hem de dünyada vuku bulan bir olaya onun kayıtsız kalmadığı görülmektedir. Onun şiirlerinde Türkiye’de yaşanan bir deprem, sel veya yangını da Bulgaristan’da Türklere yapılan bir katliamı da Azerbaycan’ın katıldığı Karabağ Savaşı’nı da görmek mümkündür. Yine dünyanın neresinde yapılsa yapılsın bir savaş ve onun insanoğluna verdiği zarar da M. Feryadi’de şiirin konusu olmuştur. Onun bu özelliği, dünya kamuoyunun da dikkatini çekmiş ve dünya barışının önemine verdiği destek veya tüm savaşların bitmesi gerektiğini içeren şiirleri sebebiyle ABD’de “barış ödülü” almıştır.

Bunların dışında Maksut Feryadi’nin şiirlerinde hem bireysel hem de toplumsal içerikli birçok değer de işlenmiştir. Yaşadığı toplumda model bir insan yaratmak için gerekli değerleri eserlerinde sıkça kullanan âşık, bu değerleri şiirlerinde uyarı, telkin, tembih, tavsiye, ters öğüt vd. yollarla nakletmektedir.

İncelemede Maksut Feryadi’nin şiirlerinde geçen değerler ele alınmıştır. Âşığın 226 şiirinin içerik analizi yöntemiyle sınıflandırılarak tespit edilen bu değerler; “dinî ve tasavvufî nasihatler”, “genel ahlak ile ilgili nasihatler”, “bireysel ve toplumsal hayat konulu nasihatler” ve “doğa ve doğal hayat ile ilgili nasihatler” adıyla dört ana başlık altında incelenmiştir. İncelemede tespit edilen sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Âşık Maksut Feryadi’nin şiirlerinde geçen değerlerin çoğu dinî içeriklidir. Şiirlerinde Hz. Muhammed, Hz. Ali veya ehl-i beyt ile 12 imam, İmam Hüseyin ve Kerbela gibi kişi ve olayları sıkça kullanan âşığın bu özelliği, onun dinî mensubiyeti kadar bu kişilerin çeşitli özelliklerini dinleyicilerine model olarak sunma düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

2. Yine yukarıda adı verilen kategoride değerlendirilecek bir diğer değer de tövbe ve affın önemidir. Âşığa göre her insan hata yapabilir ve bu hatadan

kurtulmak ve ruhu arındırmak için tövbe etmek, doğru yolu bulmanın bir anahtarıdır.

3. Ölümün varlığı veya dünyanın geçiciliği ile baki hayatın “öte dünya”da yaşanacağı düşüncesi, Maksut Feryadi'nin şiirlerinde kullanılan değerlerdendir. Ona göre insanın bu dünyaya ait her şey için nefsini terbiye etmesi veya benliğin yok edilmesi mutluluğa erişmek için bir yol olarak sunulmuştur.

4. Gıybet ve dedikodudan kaçınmak da onun sunduğu değerler arasındadır. Şiirlerinde gıybet ve dedikoduya maruz kalan insanın olumsuz ruh hâlinin tasvir edildiği şiirlerde buna sebep olan kişilere ayna tutulmuş ve bu olumsuz davranışlardan kaçınmanın yolları sıralanmıştır.

5. Şiirlerde geçen bir diğer değer de sabrın önemi ve insana kazandırdıklarıdır. Ancak yaşanan devirdeki olumsuzluklar karşısında sabrın zorluğu daha da artmış ve bu zorluk Hz. Eyüp'e yapılan bir telmihle okuyucuya/dinleyiciye sunulmuştur.

6. Şiirlerde geçen bir diğer değer ise temizliktir. Güzel ahlaka sahip olmanın temel şartı ve terennümü olarak görülen temizlik, Maksut Feryadi'de sadece bedenin değil aynı zamanda zihin ve ruhun da arınmasıyla mümkündür.

7. Ahlaki değerlerden birkaçı da doğruluk, doğru söz söyleme, doğru davranışta bulunma ve dürüstlüktür. Sadece insana değil topluma da ciddi zarar veren yalandan kaçınma, doğruluk ve dürüstlük temelinde bir yaşamı belirlemedeki en önemli yol ise Maksut Feryadi'de ailede başlayan ve ölene dek devam eden eğitimle kazanılabilir.

8. Doğruluk ve dürüstlüğün getirisi Maksut Feryadi'nin şiirlerinde adaleti sağlayacaktır. Bir toplumdaki en önemli değer olan adaletin sağlanması, doğruluk ve hak olanın ifası ile gerçekleşir. Çünkü toplumda adaletin sağlanabilmesi önce insanda başlar, ailede devam eder ve böylece tüm topluma, dolayısıyla da devlet kurumlarında liyakat olarak terennüm eder.

9. Maksut Feryadi'nin şiirlerindeki bir diğer değer de sevgi ve saygıdır. Bu sevgi bireysel olabileceği gibi vatan, millet, bayrak gibi toplumla ilgili veya Allah, Peygamber gibi dinî bir gösterge ile karşımıza çıkabilir. Onun şiirlerindeki sevginin kaynağı ise insanların birbirlerine gösterdikleri sevgi ile başlar ve sonuçta bireylerin birbirlerine saygısı ortaya çıkar. Böylece bu ilişki, bireyi aşarak topluma sirayet eder ve toplumun huzuru için dinamo görevi görür.

10. Maksut Feryadi'ye göre sevginin büyüülmesi için nefretin insan zihninden temizlenmesi gerekmektedir. Böylece arınan insan karşısındakine nefretle değil sevgi ile yaklaşır. Bu da bireylerin ilişkisinde güzel sözlerle karşılık bulur ve bu güzel sözler insanları birbirlerine yaklaştırır.

11. Her insanın iyi olabilmesi mümkün değildir. Ancak insanlar bazı durumlarda kendilerini diğer insanlara farklı sunabilir. Bunun olmaması için ise insanın riyakârlıktan kaçınması ve kendisini olduğu gibi göstermesi gerekmektedir. Bu da “Ya olduğun gibi görün, ya görüdüğün gibi ol.” diyen Mevlana'ya yapılan bir telmihle şiirde işlenmiştir.

12. Mevlana'ya yapılan bir telmih de erdemli davranışta bulunmak olarak nitelendirilen kusuru görmemdir. Birçok düşünce yapısında görüldüğü üzere Maksut Feryadi'de de kusursuz insan yoktur. Ona göre erdemli davranış, insandaki kusuru görmemeye veya bir kusurla karşılaşıldığında onu incitmemeye mümkündür.

13. Maksut Feryadi'nin şiirlerindeki bir diğer değer de konuşma adabı ve tatlı dilli olmanın erdemidir. Yunus Emre'nin konuşma adabı dâhil olmak üzere birçok değerinin M. Feryadi'ye tesir ettiği açıktır. Hem bu değer hem de sevgi konulu şiirlerinde Yunus Emre'ye telmih yapıldığı görülmektedir.

14. Haksızlığa karşı mücadele ve zulmün karşısında durma da Maksut Feryadi'nin şiirlerinde geçen değerlerdendir. Onun şiirlerinde geçen model insan hem diğerlerine haksızlık yapmaz hem de bir haksızlık karşısında dik durur.

15. Yardımseverlik ve iyilikte bulunma da onun şiirlerinde sıkça tekrarlanır. Bu değerlerden uzak duran ve iyilik yapmaktan yoksun kişilerin toplumda önemli görülmemesi gerektiğini dile getiren Maksut Feryadi bu kişileri insani özelliklerden uzak olmakla eleştirir.

16. Maksut Feryadi'nin şiirlerinde kadının önemi ve kadın hakları geniş yer tutar. Şiirlerdeki bu değerlerde Hz. Muhammed'in Veda Hutbesi'ndeki konuşmasının tesiri olduğu açıktır. Bir erkek gözüyle kadının toplumdaki yerini anlatan M. Feryadi'ye göre bir kadın, hem insan olarak hem de bir sevgili ve anne olarak değerlendirildiğinde değeri ortaya çıkar ve onun ifadesiyle “baş üstünde tutulur”.

17. Maksut Feryadi'nin şiirlerindeki diğer değerler bireysel ve toplumsal hayatı içeren konulardadır. İnsanın toplum hayatında tedbirli ve temkinli olması gerektiğini dile getiren âşık, bu sayede kötülüklerden veya kötü insanlardan uzak durmayı başarır.

ÂŞIK MAKSUT FERYAD'IN NASİHAT KONULU ŞİİRLERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

18. Dostluk, arkadaşlık ve kardeşçe yaşam, ideal toplum için önemli değerlerdendir. Maksut Feryadi'nin şiirlerindeki model insan da yaşadığı toplum içinde bu değerleri barındırdığı müddetçe diğerlerine örnek olabilir.

19. Öz eleştiri yapmak, Maksut Feryadi'ye göre insanın ulaşabildiği en önemli değerler arasındadır. Birçok şiirinde kendi iç sesi olarak gördüğü gönlü ile konuşan M. Feryadi gönlüne ve nefesine hâkim olmak için nelerden uzak durması gerektiğini anlatır.

20. Dünyadaki savaşların bitmesi ve barışın önemi Maksut Feryadi'nin şiirlerinde sıkça görülmektedir. Her platformda bu hususu dile getiren M. Feryadi bu özelliği sayesinde ABD'de barışa destek ödülü almıştır.

21. Birlik ve beraberlik de onun birçok şiirinde geçmektedir. Türkiye'nin yaşadığı sel, yangın, deprem gibi çeşitli felaketler ile terör faaliyetleri yüzünden bunalan topluma şiirlerinde birlik ve beraberlik mesajı veren Maksut Feryadi bunun nasıl aşılabileceğini Türk tarihinden örnekler vererek anlatmıştır.

22. Maksut Feryadi'nin şiirlerinde önemli yekûn tutan konular arasında; vatan, millet ve bayrak sevgisi; Cumhuriyet ve demokrasinin önemi ile Mustafa Kemal Atatürk sevgisi sayılabilir. Âşığa göre bu millî değerler dokunulmazdır ve bunlara duyulan sevgi-saygı, dünyada bir başka şeyle değiştirilemeyecek ölçüdedir.

23. Maksut Feryadi'nin doğa ve doğal hayatı konu edinen birkaç şiiri vardır. Onun şiirlerinde kimyasal maddelerin doğaya verdiği zararı da buzulların erimesini de su kaynaklarının kirlenmesini de görmek mümkündür. Bazı devletlerin ve şirketlerin doğaya verdiği bu zarar, canlıların ölümüne sebep olmakta; bunun önüne geçmek için bir an önce adım atılması gerektiği vurgulanmakta ve diğer insanlara çağrıda bulunmaktadır.

Sonuç olarak değerlendirmek gerekirse Maksut Feryadi'nin şiirlerinde geçen ve makalede tek tek incelenen bu değerler, toplumun ve toplumu oluşturan bireylerin olumlu özellikler kazanması amacıyla işlenmiştir. Şiirlerinden hareketle âşığın muhayyilesinde kurduğu bir insan ve ondan oluşacak bir toplum modeli vardır. Bu insan modeli, âşığın şiirlerinde işlenen değerlerle yoğrulmuştur ve bu insan, hem yaşadığı doğaya ve dünyaya hem de diğer insan ve toplumlara karşı sevgi-saygı besler, hak-hukuk ve liyakate önem verir. Böylece yaşadığı toplum içinde parmakla gösterilecek olumlu özelliklere sahip bir bireye dönüşür. Sonuçta da bu birey, toplumun diğer bireylerini etkileyerek ideal bir toplumun yaratılmasına zemin hazırlar. Bunu oluşturmak ne kadar zor ise de M.

Feryadi, umudunu asla kaybetmez ve mücadele etmeye devam eder. Bu insan ve toplum modeli de bir dörtlüğü verilen şiirde şu şekilde sunulur.

Hayalimde insanlar var, kalbinde kin gütmeyen,
Hayalimde bir toplum var, ayrılık yaratmayan.
Hayalimde bir barış var, yelken açma cihana,
Bir gelecek düşünürüm toprağa kan katmayan.

Kaynakça

- Acar, H. (2019). *Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın*. İnsan&İnsan, (21), 395-411.
- Albayrak, N. (1991). *Âşık*. TDV İslâm Ansiklopedisi içinde, (3), 547-549, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Albayrak, N. (1995). *Eyyüb*. TDV İslâm Ansiklopedisi içinde, (12), 17, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Anaz, Z. ve Arı, B. (2018). *Âşık Feymani'de Nasihat*. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (71), 215-230.
- Arı, B. (2013). Adana Âşıklık Geleneğinde Bir Alevi Âşık: Hacı Ali Şen'in Şiirlerinde Nasihat. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (68), 129-156.
- Arıkan, S. (2018). Türkçede İkili Karşıtlık Kavramları Olarak "Erdem ve Kusur". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(1), 592-606.
- Arslan, M. (2004). *Divan Edebiyatında Nasihat-nâmeler (Pend-nâmeler) ve Vak'a-nüvis Es'ad Efendi'nin Pendnamesi*. Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri. (4), 5-80.
- Artun, E. (2001). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. İstanbul: Akçağ.
- Bilgin, A. (1994). Türk Edebiyatında Nasihatnâme ve Emre'nin Tercüme-i Pendnâme-i Attâr'ı. *Türk Dünyası Araştırmaları*, (93), 197-208.
- Bolçay, E. (2012). Kars'ta Âşıklık Geleneği ve Karanlı Âşık Maksut Koca'nın Hayatı, Sanatı ve Şiirleri. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Boratav, P. N. (1969). *100 Soruda Türk Halkedebiyatı*. İstanbul: Gerçek.
- Çağrı, M. (2006). *Nasihat*, TDV İslam Ansiklopedisi içinde, (32), 408-409, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Çelik, M. ve Özsoy, B. S. [haz.] (2001). *I. Âşıklar Şenliği 7-9 Nisan 2000*. Manisa: Emek Matbaacılık.
- Doğan, F. (2023a). *Türk Saz (Âşık) Şiirinde Nasihat* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.

ÂŞIK MAKSUT FERYAD'IN NASIHAT KONULU ŞİİRLERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

- Doğan, F. (2023b). Türk Saz (Âşık) Şiirinde Nasihat. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (37), 569-597.
- Eren, H. (2021). Yozgatlı Hüznî'nin Nasihat-namesine Değerler Perspektifinden Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*. (25/2), 163-182.
- Erul, B. (2012). *Vedâ Hutbesi*. TDV İslâm Ansiklopedisi içinde, (42), 591-593, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Göktürk, H. (2022). Eğretler Eğitimi Bağlamında Âşık Tarzı Türk Şiir Geleneğinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Halıcı, F. [haz.] (1992). *Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şâirleri - Güldeste*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu AKM.
- Kaplan, Mahmut. "Türk Edebiyatında Manzum Nasihat-nâmeler", Türkler içinde, Hasan Celal Güzel, Salim Koca vd. (ed.), (11), 791-99, Ankara: Yeni Türkiye.
- Karakaş, A. (2021). Âşık Dursun Yeşiloğlu'nun Şiirlerinde Nasihat (Öğütleme). *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (25), 519-528.
- Kaya, D. (2000). *Hoşgörüye Bağlı Nasihatler*, Âşık Edebiyatı Araştırmaları, İstanbul: Kitabevi, 267-282.
- Kılıç, Ü. (2009). Hz. Peygamber'in Ahlak'ı ve Güzel Ahlaka Verdiği Önem. *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (XIII/1), 79-97.
- KK1: *Âşık Maksut Koca Feryadi*. 1961, Kars-Arpaçay doğumlu. Derleme; Eylül 2023'te İstanbul Halkalı'da âşığın evinde ve kendi işlettiği Âşıklar Otağı'nda yapılmıştır. Ayrıca Şubat-Kasım 2023 ile Ocak-Mayıs 2024 tarihleri arasında çeşitli programlar aracılığıyla görüntülü ve telefonda görüşülerek yapılmıştır.
- Koca, M. (2007). *Sular Yandı*. İstanbul: Yalinses.
- Köprülü, M. F. (2004). *Edebiyat Araştırmaları I*. 4. Baskı, Ankara: Akçağ.
- Köycü, E. (2018). Ahlâkî Sorunlara Hadislerden Bazı Çözüm Önerileri. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* (UKSAD), Aralık, (4), 109-127.
- Kurtoğlu, F. S. (2017). Âşık Veysel'in Şiirlerini Değerler Eğitimi Açısından Okumak. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (83), 101-123.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü (çev.), Ankara: Bilim ve Sanat.
- Pala, İ. (2006). *Nasihât-nâme*. TDV İslâm Ansiklopedisi içinde, (32), 409-410, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Safran, M. ve Aktaş, Ö. (2012). *Savaş ve Tarih*. Millî Eğitim (196), 246-257.

- Sarikoyuncu, A. (1999). Türklerde Kadın Hakları Üzerine Bir Değerlendirme. *Bilig* (8), 113-124.
- Sümbüllü, Y. Z. (2015). Türk-İslam Kültüründe Nasihâtname İçerikli Eserlere Genel Bakış. *Türk-İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2), 1-7.
- Taşlıova, M. M. (2008). Baba-Oğul Âşıklar: Âşıklık Geleneğinde Yeni Bir Model. *Türkbilig*, (15), 94-109.
- Tatçı, M. (1990). *Yunus Emre Divanı* (İnceleme). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Tural, S. K. (1988). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- URL1: “Acı, Tatlı Hatıralar | Maksut Feryadi.”, <https://www.youtube.com/watch?v=PNLZ0VHRv6Y> (erişim tarihi: 16.03.2024)
- URL2: “Aşık Maksut Koca - Yaşayan Hazineser 4. Bölüm”, <https://diyanet.tv/yasayan-hazineser/video/asik-maksut-koca--yasayan-hazineser-4-bolum> (erişim tarihi: 12.03.2024)
- URL3: <https://aregem.ktb.gov.tr/Eklenti/93852,halk-ozani---asikpdf.pdf?0> (erişim tarihi: 22.09.2023)
- URL4: “Türkiye’de Yaşayan İnsan Hazineseri”, <https://www.unesco.org.tr/Home/Page/1893?slug=T%C3%BCrkiye%E2%80%999de%20Ya%C5%9Fayan%20%C4%B0nsan%20Hazineseri> (erişim tarihi: 12.03.2024)
- URL5: <https://www.mesam.org.tr/> (erişim tarihi: 16.03.2024)
- URL6: <https://www.lugatim.com/s/nasihah> (erişim tarihi: 07.04.2024)
- URL7: “TDK sözlükleri”, <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi: 2023-2024 yıllarının muhtelif günlerinde)
- URL8: “Aşık Maksut Feryadi - Kasılma”, <https://www.youtube.com/watch?v=E84-NWP-Jlo> (erişim tarihi: 03.10.2023)
- URL9: “Aşık Maksut Feryadi - Kirletmeyin”, <https://www.youtube.com/watch?v=OGIEzThiVpQ> (erişim tarihi: 03.10.2023)
- URL10: “Aşık Maksut Feryadi - Kim Bilir”, <https://www.youtube.com/watch?v=chcEe0LUM5g> (erişim tarihi: 03.10.2023)
- URL11: “Aşık Maksut Koca (Feryadi) - Can Türkiyem”, <https://www.youtube.com/watch?v=zBrbeYsnxJQ> (erişim tarihi: 26.09.2023)
- URL12: “Aşık Maksut Feryadi - Evde Kal”, <https://www.youtube.com/watch?v=AOLtYTgtJ9o> (erişim tarihi: 03.10.2023)

AŞIK MAKSUT FERYAD'IN NASHAT KONULU ŞİİRLERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

- URL13: “Aşık Maksut Feryadi - Ali Yatar”,
<https://www.youtube.com/watch?v=aEqNtdoI8qQ> (erişim tarihi: 03.10.2023)
- Uludağ, S. (2006). *Nefis*. TDV İslâm Ansiklopedisi içinde, (32), 529-531, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Yaman, E. (2014). *Değerler Eğitimi Eğitimde Yeni Ufuklar*. Ankara: Akçağ.
- Yaran, C. S. (2007). “Mevlana'nın Yedi Öğüdü”: Evrensel Erdemler, Kozmik Temellendirmeler ve Aidiyet Meselesi. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (16), 21-48.
- Yılmaz, A. (2004). Türk Kültüründe Kadın. *Millî Folklor*, (61), 111-123.
- Yılmaz, T. [drl.] (2011). *Aşıklardan Halk Hikâyeleri 1*. Ankara: Eğiten Kitap.

Андатпа: Бүгінгі таңда Максұт Фериади Түркиядағы ашық дәстүрі аясындағы аса өнімді және танымал ашық өкілдерінің бірі деп санауға болады. Оның ерекше қабілеттері көптеген шебер өлеңдер, күйлер мен әңгімелерді орындау мен баяндауды қамтиды. Фериади поэзияны жоқ жерде шығару, оны сазда (түріктердің дәстүрлі ішекті аспабы) орындау және ашық дәстүрін сақтау және танымал ету үшін жаңа платформаларды белсенді дамыту өнерін көрсетеді. Карста дүниеге келген және осы қаладағы ашық қауымының ерекшеліктерін білдіретін Максұт Фериади көптеген өлеңдер мен хикаялар тудырып, оларды дербес жіктеген. Дегенмен, оның ең маңызды ерекшелігі – дәстүрлі ашықтар орындайтын орындарды кофеханалар мен көпшілік жиналатын орындар сияқты классикалық орындармен қатар жаңа орындарды қосу. Жастайынан тыңдармандарына жету үшін көптеген кассеталық дискілерді дайындаған М. Фериади кейін өнерін радио-теледидар бағдарламаларымен және соңында элеуметтік медиа платформаларымен жалғастырды. Осы жетістіктерінің арқасында бүгінде Түркиядағы ең танымал ашықтардан бірі М. Фериади Түркиядан басқа әлемнің көптеген елдерінде бағдарламалар жасап, түрік ашық дәстүрін әртүрлі аймақтарда таныстыруға мүмкіндік алды. Бұл зерттеуде қазіргі Түркиядағы ашық дәстүрінің «Жанды адам қазынасының» бірі Максуд Фериадидің 226 өлеңіндегі құндылықтар тәрбиесі талданады. Бұл өлеңдердегі құндылықтар мазмұндық талдау арқылы жіктеліп, төрт категория бойынша қарастырылады: «діни-мистикалық насихаттар», «жалпы әдептілік туралы насихаттар», «жеке және қоғамдық өмір туралы насихаттар» және «табиғат пен табиғи өмір туралы насихаттар». Зерттеу

FAZIL ÖZDAMAR

нәтижесінде, М. Фериадидің кейде діни үкімдерді, кейде жеке және әлеуметтік құқықтарды, сондай-ақ ол маңызды деп санайтын адамдардың көзқарастары мен мінез-құлқын бейнелеу үшін тұспалдарды қолдана отырып бұл құндылықтарды өз өлеңдерінде сәтті біріктіретінін көрсетті.

Кілт сөздер: Ашық Мақсұт Фериади, насихат, құндылықтар тәрбиесі, ашық өлеңдері, «жанды адам қазынасы».

(Фазыл ӨЗДАМАР: АШЫҚ МАҚСҰТ ФЕРИАДИДІҢ НАСИХАТ ТАҚЫРЫБЫНДА ЖАЗЫЛҒАН ӨЛЕҢДЕРІНДЕГІ ҚҰНДЫЛЫҚТАР ТӘРБИЕСІ)

Аннотация: На сегодняшний день Максұт Фериади может считаться одним из наиболее продуктивных и популярных представителей ашиков в рамках турецкой традиции. Его выдающиеся способности охватывают исполнение и повествование множества мастерских стихотворений, мелодий и историй. Фериади также демонстрирует искусство спонтанного создания стихов, исполняет их на сазе (традиционном турецком струнном инструменте) и активно развивает новые платформы для поддержания и популяризации ашикской традиции. Родившийся в Карсе и представляющий особенности городской общины ашиков, Максұт Фериади создал множество стихотворений и историй, которые он самостоятельно классифицировал. Однако его наибольшим вкладом является расширение традиционных мест выступлений ашиков, включив в них новые площадки наряду с такими классическими, как кофейни и свадьбы. С юных лет Фериади завоевывал внимание аудитории благодаря многочисленным записям на кассетах и компакт-дисках, продолжив затем выступать на радио и телевидении, а в последнее время — на платформах социальных сетей. Благодаря этим достижениям, Максұт Фериади сегодня является одним из самых известных ашиков в Турции, проводя программы посвященные ашикской традиции во многих странах мира и способствуя таким образом распространению турецкой ашикской традиции в различных регионах. В данном исследовании анализируется воспитание ценностей в 226 стихотворениях Максұта Фериади, одного из «живых человеческих сокровищ» современной турецкой ашикской традиции. Ценности, представленные в этих стихотворениях, классифицированы посредством контент-анализа и распределены по четырем категориям: «религиозные и мистические наставления», «общие моральные наставления», «наставления по индивидуальной и общественной жизни» и «наставления по природе и естественной жизни». Результаты исследования

AŞIK MAKSUT FERYAD'IN NASHAT KONULU ŞİİRLERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

показали, что М. Фериади успешно интегрирует эти ценности в свои произведения, используя аллюзии для представления религиозных предписаний, индивидуальных и социальных прав, а также взглядов и поведения людей, которые он считает значимыми.

Ключевые слова: Ашик Максут Фериади, советы, ценностное образование, поэзия ашика, живое человеческое сокровище

(Фазыл ОЗДАМАР. ВОСПИТАНИЕ ЦЕННОСТЕЙ В СТИХАХ АШИКА МАКСУТА ФЕРИАДИ НА ТЕМУ СОВЕТОВ)

Yazar Katkı Oranı (Author Contributions): Fazıl Özdamar (%100)

Yazarların Etik Sorumlulukları (Ethical Responsibilities of Authors): Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması (Conflicts of Interest): Çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

İntihal Denetimi (Plagiarism Checking): Bu çalışma intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.

UDC 82-1

DBTBL 17.82.10